

Raisa Jalonen ja Terhi Leino

LASTENSUOJELUN PERHETYÖN TYÖMENETELMÄT
PORISSA JA RAUMALLA

Sosiaalialan koulutusohjelma

2013

LASTENSUOJELUN PERHETYÖN TYÖMENETELMÄT PORISSA JA RAUMALLA

Jalonen, Raisa ja Leino, Terhi
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Toukokuu 2013
Ohjaaja: Frigren, Kirsi-Leena
Sivumäärä: 48
Liitteitä: 1

Asiasanat: Lastensuojelu, perhetyö, haastattelu, työmenetelmä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää käyttävätkö Porin kaupungin ja Rauman kaupungin lastensuojelun perhetyöntekijät samoja työmenetelmiä asiakasperheiden kanssa. Tutkimus perustui Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön sosiaaliohjaajan ideaan tutkia kahden eri kaupungin lastensuojelun perhetyötä. Opinnäytetyössä tutkittiin myös lastensuojelun perhetyöntekijöiden tietoisuutta ehkäisevästä perhetyöstä, jossa asiakasperheellä ei ole lastensuojeluasiakkuutta.

Teoreettinen viitekehys perustui erilaisten perhetyyppien määrittelyyn ja perhetyön eri muotojen selventämiseen. Teoria osuudessa avattiin perhetyön historiaa sekä lastensuojelua sekä lastensuojelulakia. Ehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön eroavaisuuksia avattiin teoriassa ja otettiin asia mukaan myös haastattelukysymyksiin.

Tutkimus suoritettiin kvalitatiivisina ryhmähaastatteluina, joihin osallistui yhdestä työryhmästä 2-4 työntekijää. Haastatteluihin varattiin aikaa kaksi tuntia haastattelua kohden. Haastatteluihin osallistui yhteensä 8 lastensuojelun perhetyötä tekevää työntekijää. Tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettävissä kaikkien kaupunkien perhetyöntekijöiden mielipiteisiin, vaan tutkittavien kaupunkien haastateltavien näkemyksiin.

Tutkimuksen mukaan lastensuojelun perhetyöntekijöillä on tietoutta ehkäisevästä perhetyöstä. Yhteistyön ehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön välillä kerrottiin olevan vähäistä. Tutkimustuloksista voitiin päätellä, että lastensuojelun perhetyössä käytetään samoja työmenetelmiä niin Porissa kuin Raumalla. Työmenetelmien valintaan katsottiin vaikuttavan työntekijän omien vahvuuksien lisäksi asiakasperheen vahvuudet ja tarpeet. Työmenetelminä nähtiin jo valmiiksi kehitettyjen menetelmien lisäksi aito kuunteleminen, konkreettinen apu ja keskustelut perheen kanssa. Perhetyöstä teoriassa ja käytännössä voitiin päätellä, että koulutus perhetyön ohjaajaksi saadaan opiskelun kautta, mutta varmuus työskentelyyn tulee työkokemuksen kautta.

METHODS OF WORK OF THE FAMILY WORK OF THE CHILD WELFARE IN PORI AND RAUMA

Jalonen, Raisa and Leino, Terhi

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in social pedagogic child and youth training program

May 2013

Supervisor: Frigren, Kirsi-Leena

Number of pages: 48

Appendices: 1

Keywords: Child welfare, family work, interview, work methods

The purpose of this thesis was to clarify if the family workers of the child welfare of the town of Pori and of the town of Rauma use the same methods of work with customer families. The research was based on studying the family work of the child welfare of the two different towns to the idea of the social controller of the development unit of the child protection of Satakunta. We researched also the knowledge of the family workers of the child welfare of inhibitory family work then when family doesn't have the child welfare business.

The theoretical context of our thesis was based on specifications of different family types and different shapes of family work. In the theory part is opened family work history as well as child welfare with laws. In the theoretical part are opened differences of inhibitory family work and child welfare family work and took this into interviews.

The research was operated as qualitative group interviews in which 2-4 workers participated from one working group. In interviews was allowed two hours time of one interview. 8 child welfare family workers took part of interviews. Results of the research cannot universalize on other cities family workers opinions.

According to the research, there was some kind of knowledge of the inhibition family work on the family workers of child welfare. One can conclude from the research results that in the family work of the child protection the same methods of work are used in Pori as well as Rauma. In the choice of work methods affects the workers own strengths as well as the customer family's strengths and needs. In addition to the developed methods, the genuine listening, concrete help and discussions with the family were already ready seen as methods of work. From the family work one can conclude in a theory and practice that the education as the controller of the family work is obtained through the studying but the certainty to the working will come through the work experience.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	PERHETYÖN TAUSTA JA TOIMIJAT.....	8
2.1	Mikä on perhe?	8
2.2	Erilaiset perheet perhetyön asiakkaina	8
2.3	Mitä on perhetyö?	9
2.3.1	Perhetyön historia.....	11
2.4	Perhetyöntekijän ammattinimike	12
2.5	Perhetyötä koskevat lait	12
3	ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ	14
3.1	Ennaltaehkäisevän perhetyön määrittelyä	14
3.2	Ennaltaehkäisevän perhetyön eri muodot	15
3.2.1	Neuvolan perhetyö	15
3.2.2	Varhaiskasvatuksen perhetyö.....	16
3.2.3	Kirkon ja seurakuntien perhetyö	17
3.2.4	Kolmannen sektorin perhetyö	17
3.2.5	Koulun perhetyö.....	18
3.2.6	Perhekeskus perhetyön toimintaympäristönä.....	19
4	PERHETYÖ LAPSI- JA PERHEKOHTAISISSA LASTENSUOJELUSSA	19
4.1	Perhetyö lastensuojelun avohuollon tukitoimena	21
4.1.1	Perusteet lapsi- ja perhekohtaiselle perhetyölle	21
4.1.2	Tehostettu perhetyö	22
4.1.3	Kuntouttava perhetyö	22
5	SATAKUNNAN LASTENSUOJELUN KEHITTÄMISYKSIKÖ	23
5.1	Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön historia.....	23
5.2	Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön toiminta ja henkilöstörakenne ...	23
5.3	Perhetyö Satakunnassa.....	24
5.3.1	Lastensuojelun perhetyö Porissa	25
5.3.2	Lastensuojelun perhetyö Raumalla	25
6	LASTENSUOJELUN PERHETYÖSSÄ KÄYTETTÄVIÄ SOSIAALIALAN TYÖMENETELMIÄ	27
6.1	Työmenetelmien määrittelyä	27
6.2	Työmenetelmien valinta ja käyttö työelämässä	28
6.3	Esimerkkejä työmenetelmistä	29
7	TUTKIMUS JA SEN TOTEUTTAMINEN	29
7.1	Tutkimuksen tausta ja aikataulu	29
7.2	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat.....	30
7.3	Tutkimuskohde ja tutkimusote.....	30

7.4	Tiedonkeruumenetelmänä ryhmähaastattelu	31
7.4.1	Haastattelutilanteet	31
8	TUTKIMUSTULOKSET	32
8.1	Haastateltavien koulutustausta, työurien pituus ja työyksikkö	32
8.2	Erityisosaaminen, prosessikaavio sekä perhetyön kesto.....	32
8.3	Tietous ehkäisevästä perhetyöstä sekä niiden eroavaisuudet	33
8.4	Yhteistyö viranomaisten ja muiden kaupunkien perhetyöntekijöiden kanssa sekä konsultointi asiakastapauksissa	34
8.5	Työn tavoitteellisuus, suunnitelmallisuus, tulosten mittaaminen sekä työn kehittäminen	35
8.6	Kysymykset työmenetelmistä	36
8.7	Juuri valmistuneen ja kokeneemman työntekijän eroavaisuudet sekä työn palkitsevuus	38
8.8	Täydennyskoulutus ja perhetyön tulevaisuuden näkymät	39
8.9	Tutkimustulokset tutkimusongelmien näkökulmasta	40
8.9.1	Ehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön välinen yhteistyö ja niiden eroavaisuudet.....	40
8.9.2	Lastensuojelun perhetyössä käytettävät työmenetelmät	40
8.9.3	Perhetyö teoriassa ja käytännössä	42
8.10	Yhteenveto tutkimustuloksista.....	42
9	POHDINTA.....	45
	LÄHTEET.....	47
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän tilaston mukaan laitos- ja perhehoidon kustannukset ovat kasvaneet vuonna 2010, kun taas lastensuojelun avohuollon kustannukset ovat laskeneet vuosina 2009 ja 2010 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2013). Käsityksemme mukaan perhetyötä tulisi järjestää avohuollon tukitoimena enemmän, jotta voitaisiin ehkäistä laitos- ja perhesijoituksia ja säästää näin lastensuojelun kokonaiskustannuksissa. Avohuollon asiakasmäärät ovat kuitenkin jo kasvussa, sillä asiakkaita lastensuojelun avohuollossa oli vuonna 2011 noin 81 500 ja asiakasmäärä on kasvanut vuodesta 2010 noin 3 % (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2013).

Idea opinnäytetyöllemme lähti oppilaitoksemme opinnäytetyön aihepankista, jonka alkuperäisestä aiheesta muovautui lopullinen aiheemme. Opinnäytetyömme aiheen muovautumiseen vaikuttivat sillä hetkellä opinnoissa olevat sosiaalialan työmenetelmät, jotka suoritimme yhtenä moduulina, osana opintoja. Tapasimme keväällä 2012 Satakunnan Lastensuojelun Kehittämisyksikön sosiaaliohjaajan, jonka kanssa pohdimme alkuperäistä aihetta ja hän ehdotti, että tutkisimme kahden eri kaupungin lastensuojelun perhetyötä. Olemme molemmat opiskelijat olleet kiinnostuneita perhetyöstä ja tekemisestä, joten ajatus kahden kaupungin perhetyön tutkimisesta ei ollut meistä mahdotonta.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää käyttävätkö Porin lastensuojelun perhetyön ohjaajat samoja työmenetelmiä Rauman kaupungin lastensuojelun perhetyöntekijöiden kanssa. Tutkimusongelmina oli myös tietous ehkäisevästä perhetyöstä sekä perhetyö teoriassa ja käytännössä. Tiedonkeruu tapahtui ryhmähaastatteluina käyttäen puolistrukturoitua haastattelumallia.

Opinnäytetyömme on tärkeä, koska sosiaalialalla on laaja kirjo erilaisia työmenetelmiä ja tutkimuksemme osoittaa mitkä tekijät vaikuttavat niiden valintaan työskentelyssä asiakasperheen kanssa. Ammatillisen kasvun kannalta opinnäytetyömme edistää tietoutta siitä, miten käytettävät työmenetelmät valitaan ja paljonko niitä käytetään työelämässä, lastensuojelun perhetyössä. Opintojen kannalta työstä saadaan tie-

toutta siitä, mitä valmistuneelta sosionomilta odotetaan työelämässä ja kuinka tärkeässä osassa työmenetelmien opiskelu on tulevaa työelämää lastensuojelun perhetyössä.

Tietous perhetyön erilaisista muodoista on hyödyksi valmistuvalle sosionomille, koska perhetyötä tehdään ehkäisevänä työnä, jolloin perheellä ei ole lastensuojelun asiakkuutta sekä korjaavana lastensuojelutyönä, jolloin asiakasperheellä on lastensuojeluasiakkuus. Tietous lastensuojelun perhetyöstä ja sen prosessista on hyödyllinen lastensuojelun perhetyöstä kiinnostuneelle opiskelijalle.

Opinnäytetyömme teoreettinen osuus koostuu perheiden määrittelystä, perhetyön historiasta sekä perhetyön erilaisista muodoista. Teoreettisessa osuudessa käsittelemme myös lastensuojelulakia ja kerromme hieman Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksiköstä, josta pyyntö opinnäytetyöllemme saatiin. Teoreettisen pohjan tarkoituksena on avata monisäikeistä perheen määritelmää sekä taustoittaa opinnäytetyösämme käsiteltävän perhetyön määritelmää ja sen historiaa.

Jaoin opinnäytetyön työmäärän siten, että Terhi Leino perehtyi lastensuojeluun, perhetyöhön sekä sen historiaan ja perhetyöntekijän ammattinimikkeeseen. Opiskelija tutustui myös ennalta molempien kaupunkien perhetyön www-sivuihin. Terhi Leino perehtyi lastensuojelun perhetyön määrittelyyn sekä lastensuojelulakiin sekä avasi haastattelukysymykset kysymyksittäin. Raisa Jalonen perehtyi ehkäisevän lastensuojelun ja Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikön määrittelyyn. Yhdessä perehdyimme erilaisiin perhetyyppeihin, tutkimusmenetelmän valintaan ja tutkimustuloksen analysointiin tutkimusongelmien näkökulmasta sekä lopputulokseen pohdintoihin. Käsitystämme sosiaalialan työmenetelmistä avasimme yhdessä pitkien pohdintojen jälkeen ja opiskelija Raisa Jalonen määritteli työmenetelmät yksityiskohtaisemmin.

2 PERHETYÖN TAUSTA JA TOIMIJAT

Tässä luvussa käsittelemme perheen määritelmää, erilaisia perhetyyppejä ja perhetyön historiaa. Kerromme mitä on perhetyö ja mitkä lait sitä ohjaavat kertoen samalla perhetyöntekijän ammattinimikkeestä. Pyrimme myös avaamaan erilaisia perheen käsitteitä ja selittämään mahdollisesti perhetyyppejä ohjaavia lakeja.

2.1 Mikä on perhe?

Perhe on määritelty tilastokeskuksen mukaan niin, että perheen muodostavat yhdessä asuvat avo- tai avioliitossa olevat ja parisuhteensa rekisteröineet, joilla on lapsia. Perhe voi muodostua tilastokeskuksen määritelmän mukaan vanhemmasta ja tämän lapsista, mutta perheeksi luokitellaan myös avo- tai avioliitossa asuvat ja parisuhteensa rekisteröineet, joilla ei ole lapsia. Perheestä voidaan käyttää käsitettä lapsiperhe, jos perheen kotona asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. (Tilastokeskuksen www-sivut 2012.)

Perhettä on käsitteenä vaikea määritellä, sillä kulttuurista ja tieteestä riippuen, perhe nähdään eri tavalla. Perheet ovat kuitenkin monimuotoisia, eivät enää pelkästään ydinperheitä, vaan lapsella saattaa olla useampia vanhempia ja uusia sisaruksia. Esi-merkkinä eronneet vanhemmat, joista toisella on uusi perhe uuden puolison kanssa. Yhteiskunnassamme elää monikulttuurisia perheitä, sateenkaariperheitä, ydinperheitä sekä lapsettomia perheitä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 12-13.)

2.2 Erilaiset perheet perhetyön asiakkaina

Perhetyötä tehdään kaikkien erilaisten perheiden kanssa. Perhemuotoja ovat ydinperheen lisäksi yksinhuoltajaperhe, uusperhe, lapseton perhe, sateenkaariperhe, monikulttuurinen perhe, adoptioperhe ja sijaisperhe.

Ydinperheellä tarkoitetaan kahden peräkkäisen sukupolven perhettä, jolla tarkoitetaan esimerkiksi aviopuolisoita ja heidän yhteisiä lapsiaan. Yksinhuoltajaperheen muodostavat vanhempi ja lapsi tai lapset. Uusperheestä puhuttaessa, tarkoitetaan eronneiden tai leskeksi jääneiden vanhempien uusia liittoja, joissa ainakin toisella vanhemmalla on alaikäinen lapsi edellisestä liitosta sekä mahdollisesti yhteisiä lapsia uuden kumppanin kanssa. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 14-15.) Lapseton perhe on avo- tai aviopari, jolla ei ole lapsia.

Sateenkaariperheen muodostavat homoseksuaaliset parit ja heidän lapsensa. Homoparit eivät voi adoptoida lasta Suomessa, Suomen lainsäädännön mukaan. (Jämsä 2008, 27.) Monikulttuuriseen perheeseen kuuluu vanhemmat lapsineen, mutta vanhemmat edustavat toisilleen erilaisia kulttuuritaustoja.

Adoptioperheen muodostavat adoptiovanhemmat sekä adoptoitava lapsi. Adoptio pohjautuu uuteen adoptiolakiin, jonka mukaan adoptoitavan lapsen ja adoption hakijan välinen ikäero saa olla enintään 45 vuotta ja vähintään 18 vuotta. Adoptiota varten tarvitaan adoptiolupa sekä kansainvälisissä adoptioissa että kotimaassa tapahtuvissa adoptioissa. (Valviran www-sivut 2013.)

Perhehoidolla eli sijaisperheellä tarkoitetaan lapsen ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen biologisen kotinsa ulkopuolella. Sijaisperhe huolehtii sijoitetun lapsen hoidosta sekä kasvatuksesta sosiaalihuollon tarkkailemana. Perhehoitoa käytetään huostaanotettujen, kiireellisesti sijoitettujen tai avohuollon tukitoimena sijoitettujen lasten ja nuorten hoidon ja huolenpidon järjestämiseksi. Sitä ohjaa lastensuojelulaki ja perhehoitajalaki sekä sijaisvanhemmaksi aikovalle järjestetään PRIDE – valmennusta, jota järjestää myös järjestöt Pelastakaa lapset ry sekä SOS-lapsikylä ry. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

2.3 Mitä on perhetyö?

Perhetyö on perheiden kanssa tehtävää työtä ja laaja-alaisesti ajatellen perhetyöllä voidaan tarkoittaa kaikkea sitä työtä, jota perheen kanssa tehdään. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 24.)

Lastensuojelun avohuollon yhtenä tukitoimena toteutetaan perhetyötä. Perhetyö räätälöidään aina asiakasperheen tarpeita vastaavaksi tukitoimeksi. Lastensuojelun perhetyö vaatii perheeltä lastensuojeluasiakkuuden, jotta sitä voidaan perheessä toteuttaa. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena toteutettu perhetyö on asiakasperheelle maksuton tukitoimi. (Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2013.)

Perhetyöllä tarkoitetaan työntekijän tavoitteellista ja ammatillista työskentelyä perhettä tukien, perheen erilaisissa tukea vaativissa elämäntilanteissa. Perhetyö on perheen kanssa tehtävää työtä, joka tapahtuu erityisesti perheen kodissa, mutta perhetyöllä voidaan tarkoittaa yleisesti perheiden kanssa tehtävää työtä. Perhetyö voi olla lastensuojelullista tai ennaltaehkäisevää, mutta myös perheterapeuttista palvelua. Perhetyötä ei tehdä tietyllä tiukalla kaavalla, vaan työ muovautuu perheen tarpeita vastaavaksi tueksi. Perhetyöllä on usein tavoitteita, jotka osaltaan antavat suuntaa perheessä tehtävälle työlle. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 10-11.)

Perhetyön työkenttä on moniulotteinen. Perhetyötä tehdään kunnan sosiaalitoimen perhetyönä, kolmannen sektorin järjestämänä perhetyönä, neuvolan tai päivähoidon perhetyönä tai seurakunnan perhetyönä. Perhetyötä voidaan luokitella erilaisiin osiin sen perusteella, millä elämäntilanteella perhetyötä tarvitaan ja tehdään, kuten lastensuojelutyöhön, päihde- tai mielenterveyspalveluihin, sairaalan palveluihin, koulun tai päivähoidon tarjoamaan tukeen tai neuvolasta saatavaan tukeen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27.)

Perhetyö on kokonaisvaltaisesti perheen kanssa tehtävää yhteistyötä sekä vuorovaikutusta erilaisin menetelmin. Perhetyön tunnuspiirteenä nähdään sen olemus työnä, joka on lähellä perheen arkea. Perhetyön lähtökohtana on kuitenkin turvata lapsen ja nuoren kasvua ja kehitystä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 40.)

Perhetyön katsotaan olevan eräänlaista verkostotyötä sekä moniammatillista yhteistyötä. Verkostotyö ei aina tarkoita moniammatillista yhteistyötä, vaan verkostotyössä voi useampi saman ammattialan työntekijä kertoa oman näkemyksensä asiaan. Moniammatillisella yhteistyöllä sen sijaan tarkoitetaan eri ammattialojen työntekijöiden

yhteistyötä. Moniammatillisen yhteistyön eräänlaisena haasteena on tiedonkulkeutuminen toiselle ammattilaiselle. Perhetyön ollessa kyseessä, perheen sosiaalityöntekijä tekee päätöksen siitä, kenelle viranomaistahoille annetaan tiedot perheestä. Moniammatillinen työ ja sen kehittäminen ovat perhetyön toteutumiseksi tärkeässä osassa, jotta eri alojen asiantuntijat voisivat luoda tulevaisuudessa verkostoja ja näin olla mukana takaamassa perhetyön laadullisuutta. (Sosiaaliportin www-sivut 2012.)

2.3.1 Perhetyön historia

Idea perhetyöstä rantautui Suomeen Ruotsista muun yhdyskuntatyön ohella. Suomessa perhetyön historian katsotaan ulottuvan jo sodan jälkeiseen aikakauteen, sillä tällöin Mannerheimin Lastensuojeluliitto järjesti ensimmäiset kodinhoitajatyönkurssinsa. Kodinhoitajan tehtävänä oli tuolloin tarjota apua ja valistusta vähävaraisille ja monilapsisille perheille. Apua tarjottiin työvoima-apuna, jolloin valistus kohdistui kodin ja lastenhoitoon. (Sosiaaliportin www-sivut 2012.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton aloittaessa kodinhoitajatyön koulutuksen vuonna 1939 alkoi myös valtio kouluttaa kodinhoitajia Valtion Terveystieteiden tutkimuskeskuksessa, kun taas väestöliitto aloitti kotisisar-koulutuksensa vuonna 1945. Kodinhoitotoiminnan luonne virallistui vuonna 1951 tulleen kunnallisia kodinhoitajia koskeneen lain astuessa voimaan. Laki koski enimmäkseen vähävaraisia perheitä, joissa oli paljon lapsia. Lakiin tuli muutos vuonna 1966, jolloin laki koski myös varakkaampia perheitä. Uusi laki toi mukanaan laajemman asiakaskunnan, jolloin kuntien tuli palkata myös lisää kodinhoitajia. Kansanterveyslaki vuodelta 1972 muutti kodinhoitajien tehtäviä, sillä sairaalasta kotituvalla potilaalle tuli taata perushoito toipumisen ajaksi. Sosiaalihuoltolaissa, vuodelta 1984, alettiin korostaa avohuoltoa sosiaalihuollon toteutuksessa. Vuoden 1993 laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta, toisin sanoen VALTAVA-laki, antoi velvoituksen muun muassa tehostetun perhetyön järjestämisestä lapsiperheille. Verkostoitumisen ja moniammatillisuuden aikakaudella, 1990-luvulla, kotipalvelu ja lastensuojelu ymmärsivät yhteistyönsä perheiden tukemisessa uudella tavalla. Asiakasperheet, jotka tarvitsivat erityistä tukea lastensuojelussa, tarvitsivat usein käytännön apua, jota kotipalvelu pystyi tarjoamaan. Tähän vaikutti myös lama, joka toi lisää tarvetta lasten kasvatukseen tu-

kemisessä sekä suuremman tarpeen palveluille, joita annettiin kotona. Palvelujärjestelmän kehittymistarpeen havaitseminen havahdutti myös valtion, joka alkoi 2000-luvulla suunnata resursseja erityisesti kehittämistyöhön ja sen tukemiseen. Lääninhallituksen toimialan peruspalveluiden arvioinnin valmistuttua vuonna 2004 saatiin tietoa siitä, että kotipalvelun saatavuus oli laskussa, johtuen suurimmaksi osaksi vanhustyön piirissä tarvittavan kotipalvelun kysynnästä, jolloin resursseja suunnattiin perhetyöhön kohdennettavaksi ainoastaan erityistä tukea tarvitseviin perheisiin. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 51–53.)

2.4 Perhetyöntekijän ammattinimike

Perhetyöntekijä-nimikettä ei ole määritelty laissa, jolloin perhetyöntekijän työhön ei ole olemassa yhtä vaadittavaa koulutus pohjaa. Yleisin ammattinimike perhetyöntekijöillä on kuitenkin sosionomi (AMK). Perhetyöntekijänä voi toimia eri ammattinimikkeillä, mutta yleensä vaaditaan sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto, jolla tarkoitetaan lähihoitajan ammattinimikettä. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 24.)

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön tehtävä rakenne suositusten mukaan sosiaaliohjaajan tehtäviin kuuluu avohuollon tukitoimien ja jälkihuollon toteuttaminen sekä perhetyö asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Mahdollisesti laitosten yhteydessä on järjestettyinä perhetyönä ja jälkihuollon palveluja, jolloin ne kuuluvat pääasiassa sosiaaliohjaajan tehtäviin. Sosiaaliohjaaja arvioi palveluntarpeen yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa ja toimii asiakassuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Lähihoitajien tehtävä on huolehtia näihin liittyvästä lähityöstä ja kotipalvelusta (Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävä rakennesuositus 2013).

2.5 Perhetyötä koskevat lait

Sosiaaliportin www-sivujen mukaan perhetyötä koskevia lakeja tai asetuksia on yksitoista (11) kappaletta. Sosiaalihuoltolain ja –asetuksen lisäksi lastensuojelulaki, hallintolaki ja kotikuntalaki liittyvät perhetyöhön. Perhetyötä ja erityisesti perhetyöntekijöitä koskeva laki on laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämises-

tä. Lisäksi lait sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista, arkistolaki ja laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta vaikuttavat perhetyöhön kuin myös asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista. (Sosiaaliportin www-sivut 2012.)

Kokonaisvaltaisesti tarkastellen perhetyötä koskeviin lakeihin voidaan lisätä myös laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, joka kytkeytyy perhetyöhön asiakastietojen saannin, muistutus- ja kantelumahdollisuuksien, salassapidon ja sosiaaliasiamiestoiminnan kautta. Tämä laki säätää myös keskeisiä periaatteita asiakkaan osallistumiseen, oikeusturvaan ja kohteluun liittyen. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.)

Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta kerrotaan huoltajan oikeuksista päättää lapsen asioista. Laki säätelee lapsen oikeuden saada hyvää huoltoa ja huollon määräysvallan lapsen elatuksesta, kasvatuksesta, asuin- ja olinpaikasta sekä lapsen edustamisesta virallisissa yhteyksissä. Laissa on kerrottu myös vanhemman tehtävistä, kuten lapsen huolenpidosta sekä yksilöllisen kasvatuksen antamisesta. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.)

Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten suun terveydenhuollosta määrittelee lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon tehtäviksi lasten kasvun ja kehityksen sekä terveydentilan seuraamisen lisäksi koko perheen hyvinvoinnin selvittämisen. (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten suun terveydenhuollosta 338/2011.)

Laki sosiaalihuollon henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista on myös olennainen osa perhetyötä ja etenkin sen tekijöitä. Lain mukaan sosiaaliohjaajan tehtäviä voi tehdä henkilö, jolla on sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005, 6 §.)

3 ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ

3.1 Ennaltaehkäisevän perhetyön määrittelyä

Ennaltaehkäisevää perhetyötä määriteltäessä, on hyvä huomioida sanat ennalta ja ehkäisy. Käytännön työssä tämä tarkoittaa juuri sitä, että pyritään ennalta välttämään lastensuojelun asiakkuutta. Kaikilla perheillä on mahdollisuus ja oikeus ennaltaehkäisevään perhetyöhön, riippumatta siitä, mikä perheen tilanne on. Ennaltaehkäisevä perhetyö on varhaista puuttumista perheiden ongelmakohtiin ja tämän kautta pyrkimystä perheen hyvinvoinnin ylläpitämiseen, eli toisin sanoen kun on jokin pieni huoli lapsesta tai lapsen tekemisistä. Lyhyesti sanottuna ennaltaehkäisevän perhetyön tärkeimmät tavoitteet ovat perheen tukeminen ja perheen omien voimavarojen löytäminen sekä niiden säilyttäminen.

Ennaltaehkäisevä perhetyö voi usein olla lyhytaikaistakin, eli saadaan hyviä ja pysyviä muutoksia sekä tuloksia pienessä ajassa. Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaina ovat useimmiten perheet, joissa on alle kouluikäisiä lapsia tai hyvin usein perheet jotka odottavat lasta. Odottavan perheen tukeminen onkin tärkeää, jotta saataisiin mahdollisimman hyvin kasvatettua perheen voimavaroja tulevaa varten.

Ennaltaehkäisevää perhetyötä voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Yleisin toteutusmuoto on perhetyöntekijöiden kotikäynnit, näin varmistutaan siltä, että perhetyöntekijä kohtaa koko perheen heidän arjessaan. Esimerkiksi Porin kaupungilla ennaltaehkäisevä perhetyö järjestetään pääsääntöisesti kotikäynteinä. Työskentelyn edellytyksenä on, että perhetyön yksikköön saapuu lähete joltain yhteistyökumppanilta, kuten esimerkiksi neuvolasta, mutta toisissa kaupungeissa riittää myös se, että asiakas itse ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään. Ennaltaehkäisevän perhetyön ensimmäisellä kotikäynnillä laaditaan perheen kanssa palvelusuunnitelma tulevalle ”asiakkudelle.” Ennaltaehkäisevää perhetyötä voi perhekohtaisesti saada enintään vuoden ajaksi, koska ennaltaehkäisevässä perhetyössä on ideana nopeatempoisuus ja niin sanotusti ne perheen pienet ongelmakohdat, jotka pyritään selvittämään. (Porin kaupungin www-sivut 2013.)

Ennaltaehkäisevässä perhetyössä on myös paljon muita työskentelymuotoja, perhetyöntekijät voivat tavata lapsia kouluissa, päiväkodeissa tai vaikka erilaisissa kerhoissa. Toisissa kaupungeissa on niin, että ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijät ovat järjestäneet erilaisia vertaisryhmiä.

On myös olemassa kolmannen sektorin perhetyötä, eli toisin sanoen erilaisten järjestöjen järjestämää perhetyötä mm. Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhekahvila-toiminta. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 34-35.)

3.2 Ennaltaehkäisevän perhetyön eri muodot

3.2.1 Neuvolan perhetyö

Neuvolan perhetyö on osa äitiys- ja lastenneuvolan tarjoamaa perhetyötä. Äitiys- ja lastenneuvolan perhetyö on enimmäkseen odottavien äitien ja pienten lasten perheiden hyvinvoinnin tukemista ja ylläpitämistä edistävää työtä. Osana tätä nähdään perhevalmennus ja erilaiset vertaistukiryhmät vanhemmille, jotka tukevat vanhemmuutta. Neuvolassa tehtävä perhetyö painottuu lapsen ja perheen psykososiaalisen hyvinvoinnin ylläpitoon ja edistämiseen sekä vanhemmuuden tukemiseen. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 29.)

Neuvolan perhetyö on ennaltaehkäisevää perhetyötä, koska perheen ongelmat eivät ole vielä niin haasteellisia ja syviä kuin lastensuojelun asiakasperheillä. Neuvolan perhetyö on alkanut kehittyä ja laajentua vasta 2000-luvun alussa. Kehittämisen ja laajentumisen ovat mahdollistaneet erilaiset projektit ja hankkeet sekä Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisema Lastenneuvolaopas (2004). Lastenneuvolaoppaassa suositellaan jokaista kolmea lastenneuvolan terveydenhoitajaa kohden palkattavaksi yksi perhetyöntekijä. Perhetyöntekijä toimii terveydenhoitajan työparina sellaisissa asiakasperheissä, jotka tarvitsevat tukea. Neuvolan perhetyö ei tarjoa lapsiperheille lastenhoitoa vaan tavoitteena on perheen voimavarojen vahvistaminen niin vanhempien parisuhteessa ja vanhemmuudessa kuin lapsen kasvatuksessa ja arjen tuomissa haasteissa. Perhetyöntekijän tehtävänä on tukea ja edistää perheiden elämänhallintaa. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 39-40.)

Neuvolan perhetyö on suunnattu vauva- ja alle kouluikäisten lasten perheille sekä lasta odottaville perheille. Neuvolan perhetyöntekijälle perheet ohjautuvat äitiys- tai lastenneuvolan terveydenhoitajan kautta, oman yhteydenoton kautta tai muiden perhepalveluiden piiristä. Neuvolan perhetyö on lyhytaikaista perhetyötä. Neuvolan perhetyön tarkoituksena on estää perheen tilanteen kriisiytymistä sekä ehkäistä ongelmien kasaantumista vanhemmuutta tukien. Varhaisen tuen saaminen neuvolan perhetyönä ei edellytä perheeltä lastensuojeluasiakkuutta. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

3.2.2 Varhaiskasvatuksen perhetyö

Varhaiskasvatuksen, eli päivähoiton, perhetyölle ei ole vielä kehitetty tiettyä toimintamallia tai -tapaa. Varhaiskasvatuksen perhetyö on erityisen tuen muoto, jolla voidaan pyrkiä luomaan nopean ja matalan kynnyksen apu perheille, jotka tarvitsevat tukea ongelmallisissa elämäntilanteissa. Päivähoiton perhetyön tarkoituksena voi olla myös vanhempien ja työntekijöiden yksilöllinen tai yhteisöllinen tukeminen. (Sosiaaliportin www-sivut 2012.)

Varhaiskasvatuspalveluihin kuuluva päivähoiton perhetyö on melko uusi työmuoto ennaltaehkäisevässä perhetyössä. Varhaiskasvatuksen perhetyö on pääpiirteittäin samanlaista kuin neuvolan perhetyö ja on neuvolan perhetyön tavoin maksutonta perheelle. Lähtökohtana tälle ennaltaehkäisevälle työnmuodolle on lapsen hyvinvoinnista aiheutuva huoli joko kotona tai päivähoitossa. Huoli päivähoiton perhetyöntekijälle voi lähteä joko lapsen vanhemmilta tai päivähoiton työntekijöiltä. Työn tavoitteena on tukea koko perhettä, jotta ongelmat eivät kehittyisi vaikeimmiksi. Työ on kuitenkin lapsilähtöistä ja lapsi nähdään osana perhettä työskentelyn ajan. Perheen kanssa laaditaan suunnitelma, jonka teon yhteydessä katsotaan muut mahdolliset yhteistyötahot perheelle. Päivähoiton perhetyö voi siis olla moniammatillista perheen tuen tarpeiden mukaan. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 40-43.)

3.2.3 Kirkon ja seurakuntien perhetyö

Kirkon ja seurakuntien perhetyö on seurakunnan työntekijöiden järjestämää vapaaehtoistyötä. Kirkon perhetyöllä pyritään vahvistamaan perheen hengellistä kasvua, yhteyttä seurakuntaan sekä antamaan tukea ja vahvistusta elämän vaikeissa tilanteissa. (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon www-sivut 2013.)

Seurakuntien Lapsikeskus ry järjestää eri kaupungeissa perheille erilaista kerhotoimintaa, jonka ideana on ihmisten kohtaaminen ja kokemusten jakaminen eri ihmisten kanssa. Ymmärrettävästi kerhoissa on painopiste osittain myös hengellisissä asioissa, pyritään kasvattamaan perheiden hengellistä puolta ja yhteyttä Jumalaan. Kerhojen nimitys vaihtelee kaupungeittain, toisissa kaupungeissa näitä kutsutaan perhekerhoiksi kuin taas toisissa kaupungeissa ne voivat olla vanhempi-lapsikerhoja tai äiti-lapsikerhoja. (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon www-sivut 2013.)

Seurakunnat myös järjestävät diakoniatyötä. Jokaisessa kaupungissa on oma diakoniatyöntekijänsä ja isommissa kaupungeissa diakoniatyöntekijöitä on useampia ja he jakautuvat kaupunginosien mukaan. Diakoniatyöntekijä voidaan myös luokitella ennaltaehkäiseväksi perhetyöntekijäksi, esimerkiksi hänen tehdessä kotikäyntejä juuri synnyttäneen perheen kotiin. (Porin evankelis-luterilainen seurakuntayhtymän www-sivut 2013.)

Seurakunnan ennaltaehkäisevä perhetyö on aina maksutonta ja siihen on mahdollisuus kaikilla perheillä. Seurakunnan järjestämän perhekerhotoiminnan lisäksi he järjestävät erilaisia perheleirejä, johon on tapana mennä koko perheen voimin. Leirin ideana on, että lapsilla on kohtauksia ikäistensä lasten kanssa ja heidän leikkiessään vanhemmilla on niin sanottua vertaistukiryhmää ympärillään, joka mahdollistaa aikuisten välisen vuorovaikutuksen ja puhumisen arkisista iloista tai suruista.

3.2.4 Kolmannen sektorin perhetyö

Kolmannella sektorilla tarkoitetaan erilaisia järjestöjä, jotka tuottavat jonkinlaisia perhepalveluita, eli tekevät ennaltaehkäisevää perhetyötä. Hyvänä esimerkkinä tä-

mänlaisesta järjestöstä on Mannerheimin Lastensuojeluliitto, joka järjestää ennaltaehkäisevää perhetyötä monin eri tavoin. Pelastakaa lapset ry on myös yksi vaikuttavista järjestöistä, joka tekee myös ennaltaehkäisevää perhetyötä eri muodoin, kuten esimerkiksi kotipalvelun kautta.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto järjestää perhekahvilatoimintaa, tukihenkilötoimintaa, lastenhoitoapua ja montaa muuta, riippuen kaupungista. Porissa on ainakin perhekahvilatoimintaa sekä tukihenkilötoimintaa. Perhepalvelut ovat maksuttomia asiakkaille. Esimerkiksi tukihenkilötoimintaa järjestetään lapsiperheille, jotka tarvitsevat tukea vanhemmuuteen ja arjessa jaksamiseen. Tukihenkilöt ovat Mannerheimin Lastensuojeluliiton kouluttamia vapaaehtoisia henkilöitä. Koulutuksen lisäksi he saavat säännöllistä ohjausta vapaaehtoistyöhönsä. (Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut 2013.)

3.2.5 Koulun perhetyö

Lastensuojelulain mukaan koulun perhetyö muotoutuu ennaltaehkäiseväksi lastensuojelutyöksi aina, kun ei ole lastensuojelun asiakkuutta. Kouluissa ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät terveydenhoitajat, koulukuraattori sekä koulupsykologi. (Lastensuojelulaki 417/2007 3§ & 9§.)

Koulun terveystarkastuksissa terveydenhoitaja määrittelee lapsen hyvinvointia sekä terveydellistä tilaa ja näin ollen myös havainnoi mahdollisia avuntarpeita. Koulupsykologi taas ottaa vastaan koululaisia ja tarpeen tullen keskustelee heidän kanssaan. Ennaltaehkäisevässä työssä perheitä yleisesti autetaan joko yksilöinä tai kokonaisvaltaisena perheenä. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

Kouluissa voi olla myös oma perhetyöntekijä, jonka työnkuva on verrattavissa päivähoiton perhetyöntekijään. Koulumaailmassa perhetyöntekijän tehtäviin kuuluu oppilaan säännöllisen päivärytmin tukeminen, koulunkäynnin edistäminen sekä erilaisiin harrastuksiin ohjaaminen. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 40.)

3.2.6 Perhekeskus perhetyön toimintaympäristönä

Perhekeskukset tekevät myös ennaltaehkäisevää perhetyötä. Perhekeskuksien ideana toimivat varhainen puuttuminen sekä ennaltaehkäisevän työn toimintaperiaatteet. Perhekeskuksissa työtä tehdään moniammatillisissa tiimeissä sekä eri kumppanuusyhteistyötahojen kanssa. Perhekeskustoiminnassa voi olla mukana esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvola, koulutoimi, varhaiskasvatuspalvelut sekä perhetyön toimi. Yhteistyö muiden tahojen kanssa, kuten seurakunnan ja kolmannen sektorin palveluiden kanssa pohjautuu sopimusperusteiseen kumppanuuteen. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

Perhekeskukset on tarkoitettu kaikille lapsiperheille. Perhekeskuksien toiminnan idea on se, että perheet toimivat yhdessä alan ammattilaisten kanssa yhteistyössä. Tavoitteena on perheiden hyvinvointi sekä terveellinen elämä. Lapsilähtöiset työmenetelmät sekä työkäytännöt ovat suurena osana työskentelyä perhekeskuksissa. Yksi perhekeskusten työmuoto voi olla perhekahvila. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

4 PERHETYÖ LAPSI- JA PERHEKOHTAISISSA LASTENSUOJELUSSA

Lastensuojelu koostuu erilaisista palveluista ja toiminnoista. Näillä palveluilla ja toiminnoilla pyritään vaikuttamaan lasten ongelmien ehkäisyyn lisäksi lasten kasvuoloihin. Ongelmien ilmetessä tuetaan perhettä ja lasta kuntouttaen heitä. (Kunnat.net:n www-sivut 2012.)

Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jolla siis tarkoitetaan lastensuojelua, toteutuu konkreettisesti lastensuojelutarpeen selvityksen ja asiakassuunnitelman avulla. Avoimuuden tukitoimet, lapsen huostaanotto ja kiireellinen sijoitus sekä sijais- ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (Lastensuojelulaki 417/2007 3§.)

Lastensuojelu ei ole ainoastaan lastensuojeluviranomaisten tehtävä, vaan jokaisen lapsen elämään kuuluvan aikuisen tulisi suojella lasta unohtamatta muita mahdollisia

viranomaistahoja. Lastensuojelu on lasten suojelua, johon liittyvät monien yhteiskunnallisten päätösten lisäksi lapsen arki ja kasvuolot. Lastensuojelu pohjautuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Kokonaisuudessaan lastensuojelulla nähdään olevan kolme perustehtävää, joista ensimmäisenä mainittakoon vanhempien tukeminen lapsen kasvatustehtävässä. Lastensuojelu on siis myös vanhempien tukemista ja auttamista. Toisena mainittakoon lapsen yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen ja vasta viimeisimpänä varsinainen lastensuojelutyö. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti lapsen huoltajilla ja vanhemmilla. Heidän tulee turvata lapsen kasvun ja kehityksen tasapainoisuus. Perheen kanssa työskentelevien viranomaistahojen tehtävänä on tukea lapsen huoltajia ja vanhempia arjesta selviytymisessä, tarjottava apua tarvittaessa sekä ennen kaikkea tuettava lapsen kasvattajia heidän kasvatustehtävässään. Yhteistyössä perheen kanssa olevien viranomaistahojen on ohjattava perhe lähelle apua ja tukea, mutta tarvittaessa myös lastensuojelun avun piiriin. (Lastensuojelulaki 417/2007 2§.)

Lastensuojelulaki on lastensuojelun ohjenuora ja kulmakivi. Lastensuojelulaissa tuodaan esille lastensuojelun järjestäminen, lastensuojelun asiakkuuden alkaminen, lapsen osallisuus sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen. Lastensuojelulaki käsittelee myös huostaanottoa, kiireellistä sijoitusta, avo-, sijais- ja jälkihuoltoa sekä lastensuojelun valvontaa ja erilaisia rajoituksia. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapsen oikeuksia tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, turvalliseen kasvuympäristöön sekä erityiseen suojeluun. Laissa on tarkasti määritelty miten lastensuojelun asiakkuus alkaa, mitkä ammattiryhmät ovat ilmoitusvelvollisia, avohuollon tai kiireellisen sijoituksen perusteet sekä huostaanoton perusteet. Lastensuojelulaki ohjaa lastensuojelullisia toimenpiteitä, kuten lastensuojelun perhetyötä, sijoituksia ja huostaanottoja. (Lastensuojelulaki 417/2007 1§.)

Lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolain mukaisesti sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapsen ja perheen tarpeisiin perustuvia avohuollon tukitoimia lapsen ja perheen tarpeen mukaan. Perhetyö on yksi näistä lastensuojelun avohuollon tukitoimista, joita on lakeihin perustuen järjestettävä. Lastensuojelun avohuollon tu-

kitoimia järjestettäessä on huomioitava lastensuojelun asiakassuunnitelma. (Lastensuojelulaki 417/2007 §36.)

4.1 Perhetyö lastensuojelun avohuollon tukitoimena

Perhetyö on lastensuojelullinen avohuollon tukitoimenpide. Lastensuojelulaki velvoittaa sosiaalihuollosta vastaavaa toimielintä järjestämään tarvittaessa perhetyötä avohuollon tukitoimena. Lastensuojelun perhetyöstä voidaan käyttää myös käsitettä tehostettu perhetyö. (Sosiaaliportin www-sivut 2012.)

Lastensuojelun perhetyö on tehostettu tukitoimi perheelle, joka on kriisitilanteessa. Tätä perhetyön muotoa voidaan kutsua sosiaalityön tukitoimeksi, joka määrittelee työn tavoitteelliseksi ja suunnitelmalliseksi. Lastensuojelun perhetyö on perheen tilanteen selvittelyä ja siihen liittyy perheen kanssa yhdessä sovittujen tavoitteiden toteutuminen, tai ainakin niihin pyrkiminen. Lastensuojelun perhetyön asiakasperheeltä vaaditaan lastensuojeluasiakkuutta, jotta työmuotoa voidaan toteuttaa. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 32.)

4.1.1 Perusteet lapsi- ja perhekohtaiselle perhetyölle

Sosiaalityöntekijän päätöksellä perheelle voidaan järjestää lastensuojelullisin perustein perhetyötä. Perhetyö on tällöin perheelle maksutonta avohuollon tukitoimintaa. Lastensuojelun perhetyö on aina tavoitteellista ja suunnitelmallista työtä, joka on usein intensiivistä toimintaa ja toteutetaan moniammatillisesti lapsen edun turvaamiseksi. Tavoitteena perhetyöllä on tilanteen selvittely ja sen arviointi sekä myös työskentely muutoksen aikaansaamiseksi, joka on yhdessä hyväksytty perheen ja työntekijöiden kesken. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 43.) Lapsi- ja perhekohtaisen perhetyön muodot, tehostettu ja kuntouttava perhetyö, eivät ole määriteltyinä lastensuojelulaissa vaan ne ovat käsitteinä vakiintuneita työmuotojen käsitteitä.

4.1.2 Tehostettu perhetyö

Tehostettu perhetyö on lastensuojelun perhetyötä, jota voidaan toteuttaa vain sosiaalityöntekijän päätöksellä. Tehostetusta perhetyöstä voidaan käyttää myös käsitettä korjaava perhetyö. Perhetyö, jota toteutetaan lastensuojelullisin perustein, on lastensuojelullisuuden lisäksi tavoitteellista ja suunnitelmallista. Sosiaalityöntekijä voi velvoittaa perhettä ottamaan lastensuojelun perhetyö vastaan. Lastensuojelun perhetyö on perheelle maksutonta ja usein pitkäkestoista työskentelyä. Lastensuojelullisin perustein toteutettavalla perhetyöllä on jokaisessa asiakasperheessä omat tavoitteensa, jotka kirjataan perheen asiakassuunnitelmaan. Tavoitteet perhe tekee yhteistyössä perhetyöntekijän sekä sosiaalityöntekijän kanssa, mutta tavoitteiden asettamiseen voivat mahdollisesti vaikuttaa muu viranomaisverkosto, jos se nähdään tarpeelliseksi perheen tilannetta ajatellen. Viranomaisverkostolla tarkoitan mahdollisesti perheelle luotua tukitiimiä, jonka jäsenet voivat koostua eri ammattialojen työntekijöistä perheen tarpeen mukaan. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 43-44.)

4.1.3 Kuntouttava perhetyö

Kuntouttava perhetyö on lastensuojelullista erityisperhetyötä, jota voidaan tehdä esimerkiksi sijaishuollossa olevien lapsien perheille. Kuntouttavan perhetyön pääasiallinen tavoite on nimensä mukaan kuntouttaa perhettä ja se on samalla kuntouttavan perhetyön aloituksen peruste. Peruste kuntouttavalle perhetyölle voi olla esimerkiksi perheväkivalta tai vanhemman mielenterveysongelmat. Kuntoutuksesta suunnitellaan kuntoutuskokonaisuus, joka on perheen tarpeita ja asetettuja tavoitteita vastaava. Yleisenä tavoitteena voidaan nähdä muutoksen aikaansaaminen perheessä, johon pyritään perheen voimavaroja ja vuorovaikutussuhteita vahvistamalla. Kuntouttavalle perhetyölle on keskeistä yhteistyö perheen kanssa työskentelevien ammattilaisten sekä perheen lähipiirin kanssa. Sosiaalityöntekijä on usein mukana suunnittelemassa kuntouttavaa perhetyötä yhdessä perhetyöntekijöiden ja perheen kanssa. Sosiaalityöntekijä voi määritellä kuntouttavan perhetyön keston, toimintatavat, suunnitteluun käytettävät tavat sekä milloin kokoonnutaan arvioimaan työn tuloksia. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 46-47.)

5 SATAKUNNAN LASTENSUOJELUN KEHITTÄMISYKSIKKÖ

5.1 Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikön historia

Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikkö on saanut alkunsa sosiaali- ja terveysministeriön kehittämishankkeesta. Hankkeen tarkoituksena oli löytää erilaisia ratkaisuja lastensuojelun osaamisen sekä palvelurakenteiden toimivuuden turvaamiseksi. Hankkeen kohderyhmänä oli Satakunnan lastensuojelussa työtä tekevät sosiaalityöntekijät sekä kunnalliset lastensuojelulaitokset Porissa ja Raumalla. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikkö on kuntarahoitteinen ja aloitti toimintansa tammikuussa vuonna 2009. Tällöin kaikki Satakuntaan kuuluvat kunnat olivat sitoutuneet rakentamaan kehittämisyksikön pysyväksi toimintamuodoksi Satakuntaan (Porin kaupungin www-sivut 2013). Tätä ennen toiminta oli saanut alkunsa vuonna 2005 hankkeena. Hankevaihe kesti vuoteen 2007 saakka. Vuonna 2007 toiminnalle haettiin jatkoaikaa ja näin ollen Satakunnan lastensuojelun kehittämishanke jatkoi jatkohankkeena 31.12.2008 saakka. (Porin kaupungin www-sivut; Jatkohankkeen loppuraportti 14.4.2013.)

5.2 Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikön toiminta ja henkilöstörakenne

Porin kaupungin perusturvakeskuksen hallinnoimassa Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikössä on mukana Satakuntaan kuuluvat 21 kuntaa. Lastensuojelun kehittämisyksikön tarkoituksena on edistää palvelurakennetta ja palvelujen kehittämistä Satakuntaan kuuluvissa kunnissa. Toiminnan tavoitteena ja tehtävänä on edistää eritoten lastensuojelun sijaishuollossa tasavertaisten palvelujen saamista sekä lastensuojelutyön osaamista asuinkunnasta riippumatta. Lastensuojelun kehittämisyksikön tehtäviin kuuluu myös aktiivinen tiedottaminen koko maakunnan asukkaille sekä sosiaalialalla työskenteleville. Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikön henkilöstöön kuuluu johtavan sosiaalityöntekijän lisäksi kaksi (2) sosiaalityöntekijää, psykologi ja sosiaaliohjaaja. (Porin kaupungin www-sivut 2013.)

Oppilaitosyhteistyö on tärkeä osa toimintaa. Satakunnan ammattikorkeakoulun, Dia-konia-ammattikorkeakoulu Lännen, Porin toimipaikan ja Tampereen yliopiston Porin yksikön kanssa on käynnistynyt yhteistyökäytäntöjä. Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos Oy on vaikuttavassa roolissa kehittämissyksikön tukemisessa. (Porin kaupungin www-sivut 2013.)

5.3 Perhetyö Satakunnassa

Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön www-sivujen mukaan perhetyöstä on tullut yksi tärkeimmistä avohuollon tukitoimista. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena perhetyötä tarjotaan tuen tarpeessa oleville perheille, jolloin perhetyö voi olla esimerkiksi yhdessä tekemistä, keskustelua tai vanhempien voimavarojen arviointia. Perhetyö lastensuojelullisena tukimuotona on vuorovaikutukseen perustuvaa auttamistyötä. (Porin kaupungin www-sivut 2013.)

Heli Vuorikiven tekemän selvityksen mukaan Satakunta on jaettu kolmeen seutukuntaan: Pohjois-Satakunnan, Porin ja Rauman seutukuntiin. Pohjois-Satakunnan seutukunnan muodostavat Honkajoki, Jämijärvi, Kankaanpää, Karvia, Kiikoinen, Lavia ja Siikainen. Porin seutukuntaan kuuluvat Merikarvia, Pori, Pomarkku, Ulvila, Nakkila, Huittinen, Harjavalta, Kokemäki ja Luvia. Rauman seutukuntaan taas kuuluvat Rauman lisäksi Eura, Eurajoki, Köyliö sekä Säskylä. Porin perusturvakeskus järjestää Luvian, Merikarvian, Pomarkun, Porin ja Ulvilan asukkaille sosiaali- ja terveystalvet, mutta Ulvilan järjestää itse päivähoito- ja ympäristöterveydenhuollon palvelut (Vuorikivi 22.6.2012).

Satakunnan alueella on jokaisessa kunnassa tarjolla lastensuojelun avohuollon tukitoimena perhetyötä. Satakunnan alueella perhetyöntekijöitä on yhteenlaskettuna yli 60. Koulutustaustaltaan Satakunnan alueella toimivat lastensuojelun perhetyöntekijät ovat yleisimmin kodinhoitaja tai sosionomi (AMK), mutta muitakin koulutustaustaisia työskentelee lastensuojelun perhetyössä Satakunnan alueella. (Porin kaupungin www-sivut 2013.)

5.3.1 Lastensuojelun perhetyö Porissa

Porin kaupungin www-sivuilla kerrotaan, että avohuollon tukitoimet ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Avohuollon tukitoimina mainitaan myös perhetyö. (Porin kaupungin www-sivut 2013.) Heli Vuorikiven tekemän selvityksen mukaan Porin lastensuojelun perhetyössä toimii yksitoista (11) perhetyönohjaajaa. Perhetyönohjaajat työskentelevät Porin, Ulvilan, Merikarvian ja Pomarkun alueella. (Vuorikivi 22.6.2012.)

5.3.2 Lastensuojelun perhetyö Raumalla

5.3.2.1 Rauman perhetukikeskus

Rauman perhetukikeskuksen tehtävänä on tarjota lastensuojelullisia palveluja perheille, jotka asuvat Raumalla tai Rauman seudulla. Perhetukikeskuksen alaisuudessa toimii moniammatillisia työryhmiä, joiden työntekijät ovat ammattilaisia sosiaali-, terveydenhuolto- tai kasvatusalalta. Työryhmien työmuotoina ovat sekä osastotyö että avohuollon tukitoimet ja asukastoiminta. Osastotyön työmuodot ovat tuki- ja kriisiosasto, kun avohuollon työmuotoina ovat perhetyö ja nopeantuen perhetyö. (Rauman kaupungin www-sivut.)

5.3.2.2 Rauman perhetukikeskuksen avotyömuodot

Rauman perhetukikeskuksen avotyö jakautuu nopean tuen perhetyöhön, pitkäkestoiseen perhetyöhön, perhearviointi- ja kuntoutustyöhön sekä ammatilliseen tukihenkilötyöhön. (Rauma kaupungin www-sivut.)

Rauman kaupungin lastensuojelun avotyön muotoina ovat myös erilaiset vertaisryhmät, jälkihuolto, toimiva lapsi ja perhe – perheinterventio ja perhekoulu. Erilaisia vertaisryhmiä ovat muun muassa isä & poika- ja poikaryhmät sekä Voikukkia -ryhmä lapsen sijoituksen tai huostaanoton kokeneille vanhemmille. Jälkihuollon tar-

koitus on tukea nuoren kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä ohjata nuori tarvittaessa palvelujen piiriin. (Rauman kaupungin lastensuojelun avotyön esite.)

5.3.2.3 Nopean tuen perhetyö

Nopean tuen perhetyön ohjaajia on neljä (4), joista kaksi (2) ohjaajia, yksi (1) hoitaja sekä vastaava ohjaaja. Nopean tuen perhetyö on noin neljän (4) kuukauden mittainen ja määräaikainen lastensuojelun tukitoimi. Nopean tuen perhetyö voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen; Työskentelyn aloitus-, työskentely- ja lopetus-vaiheisiin. Työskentelyn aloitusvaiheessa tutustutaan asiakasperheeseen ja luodaan luottamussuhde perheen kanssa. Perheen tilanne kartoitetaan ja tehdään sopimus perhetyön aloittamisesta. Aloitusvaiheessa sitoutetaan perhettä muutostyöskentelyyn ja sovitaan yhteisistä tavoitteista perhetyölle. Työskentelyvaihe on intensiivistä ja tapaamisia perheen kanssa on kahdesta kolmeen (2-3) tapaamista viikossa. Tapaamiset asiakasperheiden kanssa ovat yksilöllisiä ja ne toteutetaan ensisijaisesti kotikäyntien muodossa, parityöskentelynä perhetyöntekijöiden osalta. Työskentelyyn kuuluu välipalaveri perheen, sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijöiden kanssa, jolloin arvioidaan perheen tilannetta ja sovittuja tavoitteita. Työskentelyn lopetusvaiheessa pidetään lopetuspalaveri, jossa arvioidaan tavoitteiden toteutumista ja ohjataan perhe tarvittaessa muun tuen piiriin. (Nopean tuen perhetyön esite.)

5.3.2.4 Pitkäkestoinen perhetyö

Pitkäkestoisessa perhetyössä toimii kuusi (6) ohjaajaa, joista yksi vastaavaohjaaja. Pitkäkestoinen perhetyö on lapsiperheille tarkoitettu avohuollon tukitoimi Rauman kaupungin lastensuojelussa, jota toteutetaan parityönä ja erilaisia menetelmiä soveltaen. Perustana pitkäkestoiselle perhetyölle ovat huolen puheeksi ottaminen, avoimuus ja luottamus asiakasperheen ja työntekijöiden välillä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä ohjaa perheen pitkäkestoisen perhetyön asiakasperheeksi. Perhetyön lähtökohtana on lapsen etu ja perhetyön avulla pyritään löytämään perheen voimavaroja sekä vuorovaikutusmalleja. Työskentelyyn kuuluu yhdessä luotujen tavoitteiden ja perheen tilanteen tarkastelu yhdessä perheen, perhetyöntekijöiden ja sosiaalityönteki-

jän kanssa tarkistusneuvotteluissa, joita pidetään määräajoin. (Rauman kaupungin lastensuojelun avotyön esite.)

6 LASTENSUOJELUN PERHETYÖSSÄ KÄYTETTÄVIÄ SOSIAALIALAN TYÖMENETELMIÄ

Sosiaalialalla on laaja kirjo erilaisia työmenetelmiä. Olemme määritelleet työmenetelmän menetelmäksi, jota käytetään asiakasperheen kanssa.

6.1 Työmenetelmien määrittelyä

Sosiaaliportin www-sivujen mukaan, työmenetelmät ovat vain työkaluja joiden käyttäjällä tulee olla lastensuojelutyössä tarvittavia tietoja ja taitoja. Näihin taitoihin lukeutuu muun muassa kyky olla asiakkaiden kanssa vuorovaikutussuhteessa (Sosiaaliportin www-sivut, 2013).

Erään määritelmän mukaan työmenetelmä on ikään kuin jokin vakiintunut työtapa, joka on siirrettävissä toiselle työntekijälle työyhteisön sisällä tai työyhteisön välillä. Tekstissä mainitaan myös, että työmenetelmä on kontekstisidonnainen ja se on siirrettävissä, mutta ei mekaanisesti, vaan sen käyttö vaatii ammatillista osaamista sekä eri tilanteiden erityispiirteiden huomioimista (Soswebin www-sivut 2013).

On myös olemassa määritelmä, jonka mukaan työmenetelmä on kontekstisidonnainen, mutta sillä on myös siirto-ominaisuuksia. Tämän määritelmän mukaan työmenetelmä kattaa sosiaalityön tavoitteellisen työprosessin sekä on joustava ja henkilökohtaisesti sovellettavissa oleva. Työmenetelmään sisältyy se kenen kanssa työskennellään, keinot sekä työvälineet. Yhden työprosessin aikana voidaan hyödyntää monia eri työvälineitä sekä keinoja (Soswebin www-sivut 2013).

6.2 Työmenetelmien valinta ja käyttö työelämässä

Työmenetelmät valitaan aina työntekijän osaamistaidon kautta, eli toisin sanoen, mikä on työntekijälle tuttu ja miellyttävä tapa. Sosiaaliportin www-sivuillakin mainitaan, että ei ole taloudellista eikä myös tehokasta yrittää opetella tai saati hallita kaikkia mahdollisia työmenetelmiä. Tietyn menetelmän aktiivinen käyttö mahdollistuu sillä, että sopivia menetelmiä on rajattu määrä, jolloin niistä tulee luonteva osa työskentelyä. On kuitenkin suositeltavaa yrittää kokeilla erilaisia menetelmämuotoja esimerkiksi harjoitusten avulla. Helppo tapa harjoitella eri menetelmiä on esimerkiksi työparin, työyhteisön tai vaikka asiakkaan kanssa. Kun käytössä on rajattu määrä toimivia työmenetelmiä, ne mahdollistavat sujuvamman työskentelyn työyhteisössä. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

Menetelmien käytössä tärkeää on sitoutuminen koko työyhteisön kesken. Kun työyhteisö valitsee jonkin tietyn menetelmän käyttöönsä, silloin jokaisen on osallistuttava tarpeenmukaisiin koulutuksiin, jotta vastaisuudessa hallitsee kyseisen menetelmän. Jos esimerkiksi valitaan menetelmäksi videoavusteinen ohjaus käyttöön, silloin koko työyhteisö osallistuu työnantajan hankkimaan tai järjestämään koulutukseen ja työnantaja hankkii myös videointivälineet. Tässä esimerkissä valittua menetelmää olisi kannattavaa myös hyödyntää työskentelyssä aina kun se olisi mahdollista, jotta menetelmäkoulutus ei olisi turhaa tai hukkaan heitettyä. Tämä koskee kaikkia menetelmiä, jotta oppiminen ei olisi turhanpäiväistä. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

On tärkeää muistaa, että kun työyhteisön jäsenet koulutautuvat uuteen työmenetelmään, heidän tulisi käyttää menetelmää jonkin tietyn määräajan koulutuksen jälkeen, jotta pystytään määrittelemään työmenetelmän tarpeellisuus työyhteisössä sekä työskentelyssä. Mikäli todetaan menetelmä tarpeettomaksi, se voidaan jättää pois työskentelystä ja näin ollen ei niin sanotusti tuhjata aikaa turhaan. Tai sitten toisin päin, mikäli menetelmä koetaan hyväksi, se voidaan ottaa pysyvästi käyttöön työskentelyyn mukaan. Työmenetelmästä tehdään niin sanottu arviointi määräajan jälkeen, jossa määritellään sen tarpeellisuus sekä hyöty tai erilaiset mahdollisuudet sen muokkaamisesta, jotta se olisi sopiva työyhteisöön. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

6.3 Esimerkkejä työmenetelmistä

Työmenetelmien määrä ja muodot ovat melko kirjava kokonaisuus. On olemassa toiminnallisia työmenetelmiä sekä lomaketyömenetelmiä. Lomaketyömenetelmät ovat aina lastensuojelulain mukaisesti tehtyjä ja niiden sisältö on kehitetty yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

Toiminnallisia työmenetelmiä ovat esimerkiksi: Piirtäminen, depressiokoulu, sukupuu, menneisyysmatkailu, verkostokartta, vanhemmuuden roolikartta, aikajana sekä videoavusteinen ohjaus. Lomaketyömenetelmillä tarkoitetaan lomakkeita, joita voidaan hyödyntää työn ohella apuvälineenä tai lomakkeita joilla tehdään erilaisia ilmoituksia. Näitä lomakkeita ovat muun muassa: asiakassuunnitelmalomakkeet, viranomaispäätöslomakkeet, lastensuojeluilmoituslomakkeet ja lastensuojelutarpeen arvioimislomake. (Sosiaaliportin www-sivut 2013.)

7 TUTKIMUS JA SEN TOTEUTTAMINEN

7.1 Tutkimuksen tausta ja aikataulu

Aiheen työstäminen alkoi keväällä 2012, tapaamisella Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikön sosiaaliohjaajan, Terttu Nuolivaaran, kanssa. Teoreettisen viitekehysten kokoaminen alkoi kesällä 2012 ja jatkui keväälle 2013. Tutkimuslupa-asiat selvisivät maalisi- ja huhtikuun aikana 2013. Rauman kaupungilta tutkimuslupa saatiin 18.3.2013 ja Porista 4.4.2013. Haastattelujen ajankohdat olivat viikolla 16. Raamalla yhteyshenkilönä toimi Rauman perhetukikeskuksen avotyön palveluvastaava Tuula Hiltunen ja Porissa Porin perusturvan perhetyön yksiköstä Minna Elo. Sosiaaliohjaaja Nuolivaara oli myös eräänlaisena yhteyshenkilönä opinnäytetyössämme.

7.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat

Tutkimuksemme tarkoituksena on tutkia ja selvittää, käytetäänkö Raumalla ja Porissa samoja työmenetelmiä lastensuojelun perhetyössä sekä mitä käytettäviä työmenetelmiä yksiköissä on. Aloitimme haastattelun rungon suunnittelun tammikuussa 2013. Haastattelurungossa otimme huomioon myös haastateltavien koulutuksen ja työkokemuksen perhetyössä sekä viranomaisyhteistyön. Selvitimme haastattelumme kautta myös perhetyöntekijöiden näkemyksiä perhetyön tulevaisuudesta sekä henkilöstön määrää yksikössä, jossa työntekijät työskentelevät. Esitimme kysymyksen myös työntekijöiden täydennyskoulutuksesta, koska sosiaalialalla täydennyskoulutus on lakisääteistä (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön www-sivut 2013). Haastattelun pääpainona oli kuitenkin perhetyössä käytettävät työmenetelmät ja niiden käyttö asiakas-tilanteissa.

Tutkimusongelminamme olivat ehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön välinen yhteistyö ja se, kuinka usein yhteistyötä on, sekä ehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön eroavaisuudet teoriassa. Käytännön eroavaisuuksista esitimme kysymyksiä haastateltaville ja teoriassa käsitelimme eroavaisuuksia kirjoitusprosessin yhteydessä. Kolmas tutkimusongelmamme käsitteli sitä, miten lastensuojelun perhetyötä tehdään Porissa ja Raumalla. Näihin kysymyksiin haimme vastauksia haastatteluillamme.

7.3 Tutkimuskohde ja tutkimusote

Tutkimuskohteenamme olivat Porin kaupungin lastensuojelun perhetyö sekä Rauman kaupungin lastensuojelun perhetyö. Haastattelimme molemmista kaupungeista lastensuojelun perhetyöntekijöitä. Tutkimusotteeksemme olimme valinneet kahdeksan (8) perhetyöntekijää, joista neljää (4) haastateltiin Porin lastensuojelun perhetyöstä sekä neljää (4) Rauman kaupungin perhetyöstä. Rauman perhetyön haastateltavat jakautuivat siten, että kahta (2) työntekijää haastateltiin nopean tuen perhetyöstä ja kahta (2) pitkäkestoisesta perhetyöstä.

7.4 Tiedonkeruumenetelmänä ryhmähaastattelu

Tiedonkeruumenetelmänä tutkimuksessamme käytettiin puolistrukturoitua haastattelua ryhmähaastatteluna. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastateltaville esitetään samat kysymykset, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole asetettu (Eskola & Suoranta 1998, 86).

Ryhmähaastattelutilanteessa on paikalla useampia haastateltavia ja haastatteliijoita samanaikaisesti. Ryhmähaastattelun tavoite on luoda ryhmäkeskustelu tutkittavasta aiheesta. Ryhmähaastattelua voidaan käyttää yksilöhaastattelun ohella, mutta myös omana haastattelumuotonaan. (Eskola & Suoranta 1998, 94.)

Valitsimme ryhmähaastattelun aikataulullisista syistä ja toivoimme, että saisimme hieman kattavamman vastauksen haastateltavilta ryhmähaastattelun muodossa. Tutkimusmenetelmän valintaan vaikuttivat myös tutkittavien määrä ja tutkimuksen tarkoitus sekä tutkimuksemme laadullisuus, eli kvalitatiivisuus.

7.4.1 Haastattelutilanteet

Ryhmähaastattelut tapahtuivat kolmena omana kertanaan huhtikuussa 2013. Jokaiselle haastateltavalle ryhmälle lähetettiin haastattelun kysymykset ennakkoon tutustuttavaksi, noin viikkoa ennen haastattelutilannetta. Haastattelutilanteissa ilmeni teknisiä ongelmia taltioinnin kanssa, mutta jokainen haastattelutilanne saatiin ongelmista huolimatta tallennettua litteroitavaksemme. Haastattelutilanteisiin olimme varanneet kaksi (2) tuntia haastattelua kohden. Haastattelutilanteissa aika riitti jokaisella kerralla, emmekä ylittäneet suunniteltua kahden tunnin aikaa. Haastattelut tilanteet olivat Porissa lastensuojelun perhetyön tiloissa ja Raumalla Rauman perhetukikeskuksessa sekä perhetukikeskuksen alaisuudessa olevalla aluetuvalla, Lajotuvalla.

Haastattelut etenivät pääasiassa tekemämme kysymysrunгон mukaan. Haastattelu-runko oli kuitenkin haastattelutilanteissa eräänlaisena muistilistana ja antoi tilaa tarkentaville kysymyksille. Haastateltavat olivat tutustuneet kysymysrunkoon, mikä helpotti haastattelutilanteen etenemistä.

Työstimme haastatteluista saadun videomateriaalin litteroiden aineiston haastattelu kerrallaan. Käsittelimme haastatteluista saatuja materiaaleja verraten niitä toisiinsa ja poimien tutkimusongelmien kannalta tärkeimmät näkemykset. Tutkimustietoa saatiin paljon ja haastavaa oli poimia tutkimuksen kannalta tärkeimmät näkemykset tulkittavaksi.

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Haastateltavien koulutustausta, työurien pituus ja työyksikkö

Haastateltavat olivat koulutukseltaan sosionomeja (AMK), lastenhoitaja, mielisairaanhoitaja, lastentarhanopettaja sekä sosiaaliohjaaja. Työurat olivat sosiaalialalta kahdesta kolmeen kymmeneen vuoteen ja siitä perhetyössä kahdesta seitsemään vuoteen. Haastateltavien työyksiköissä työskentelee Porin kaupungin lastensuojelun perhetyössä yksitoista (11), joista yksi on vastaava ohjaaja. Rauman lastensuojelun perhetyössä työskentelee yhteensä yhdeksän (9) työntekijää, joista viisi (5) pitkäkestoisessa perhetyössä ja kolme (3) nopean tuen perhetyössä lisäksi työryhmillä on yksi yhteinen vastaava ohjaaja.

8.2 Erityisosaaminen, prosessikaavio sekä perhetyön kesto

Erityisosaamista mainittiin Porissa olevan, mutta asiakasperheet valikoituvat pääosin sen mukaan, kenellä työntekijöillä on tilaa. Erityisosaamista voidaan hyödyntää heidän mukaansa siten, että työpariksi ohjautuu asiakasperheen tilanteen vaativaa erityisosaamista omaava työntekijä. Rauman kaupungin pitkäkestoisen perhetyöntekijöiden mukaan aikaisemmin perheet ovat ohjautuneet paremmin erityisosaamisen mukaan, mutta nykyisin sen mukaan, kenellä on tilaa. Perheinterventioon ajatellut perheet ohjautuvat automaattisesti haastateltaville, koska heillä on siitä erityisosaamista. Nopean tuen perhetyöntekijöiden mukaan perheet ohjautuvat sen mukaan ke-

nellä on tilaa, mutta vankilaperheet ja mielenterveyspuolen asiakasperheet menevät tietyille työntekijöille, erityisosaamisen mukaan.

Jokaisen työryhmän työskentely on kuvattu prosessikaaviossa. Työskentelyaika vaihteli työryhmien välillä. Porissa työskentelyn kerrottiin kestävän noin 1,5 vuotta, Rauman pitkäkestoisessa perhetyössä noin yhden vuoden ja Rauman nopean tuen perhetyössä noin 4 kuukautta. Jokainen työryhmä kertoi, että ylityksiä ja alituksia määrääjassa on asiakasperheen tilanteen mukaan sekä sosiaalityöntekijän katsoman tarpeen mukaan.

8.3 Tietous ehkäisevästä perhetyöstä sekä niiden eroavaisuudet

Porissa katsottiin olevan jonkun verran tietoa ehkäisevästä perhetyöstä muun muassa vertaisryhmän kautta. Yhteistyötä kerrottiin ehkäisevän perhetyön kanssa olevan asiakkaan siirtyessä ehkäisevästä perhetyöstä lastensuojelun perhetyön asiakkaaksi. Porin kaupungin lastensuojelun perhetyöntekijöiden mukaan yhteistyön aloittaminen ehkäisevän perhetyön kanssa ei tunnu vaikealta. Rauman kaupungin lastensuojelun pitkäkestoisen perhetyön ohjaajien mukaan heillä on tietoa ehkäisevästä perhetyöstä, mutta ei välttämättä työmuodoista. Yhteistyötä ehkäisevän perhetyön kanssa kerrottiin olevan tarvittaessa. Rauman nopean tuen perhetyöntekijöiden mukaan yhteistyötä ehkäisevän perhetyön kanssa on joskus asiakkuuden siirtyessä sekä ehkäisevän perhetyöntekijät voivat käyttää nopean tuen perhetyön tiloja.

Eroavaisuuksina lastensuojelun ja ehkäisevän perhetyön välillä nähtiin Porin lastensuojelun perhetyössä lastensuojeluasiakkuus ja työn suunnitelmallisuus, jolla tarkoitettiin sitä, että lastensuojelun perhetyö on suunnitelmallisempaa. Lastensuojelun perhetyön palvelun tekee lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Haastateltavat Rauman pitkäkestoisesta perhetyöntyöstä kertoivat, että pitkäkestoinen perhetyö on raskasta lastensuojelutyötä.

8.4 Yhteistyö viranomaisten ja muiden kaupunkien perhetyöntekijöiden kanssa sekä konsultointi asiakastapauksissa

Viranomaisyhteistyötä kerrottiin olevan jokaisessa työryhmässä. Yhteistyötahoina kaikki työryhmät mainitsivat muun muassa Kelan, poliisin ja mielenterveyspalvelut sekä koulut ja päiväkodit. Palavereista yhteistyötahojen kanssa mainittiin verkostopalaverit jokaisessa työryhmässä. Rauman nopean tuen perhetyössä kerrottiin, että ilman asiakkaita palavereja on harvoin. Rauman pitkäkestoisen perhetyön työntekijät kertoivat yhteistyötä olevan verkostopalaverien muodossa melkein viikoittain. Porin lastensuojelun perhetyöntekijät kertoivat, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa palavereja on säännöllisesti, mutta muutoin palaverit ovat perhekohtaisia. He mainitsivat myös päiväkotien tukiryhmästä, joka kokoontuu Merikarvialla kahden kuukauden välein. Tukiryhmään kuuluu lastensuojelun sosiaalityöntekijä, aikuis- ja perhetyön sosiaalihoaja, lastensuojelun perhetyöntekijä, päiväkodin johtaja, koulu-kuraattori ja psykiatrinen sairaanhoitaja.

Kysyimme yhteistyöstä muiden kaupunkien lastensuojelun perhetyöntekijöiden kanssa. Porissa kerrottiin yhteistyötä olevan vertaisryhmän muodossa sekä asiakkaiden muuttamistapauksissa, mutta yhteistyön katsottiin olevan vähäistä. Raumalla pitkäkestoisen perhetyöntekijöiden mukaan yhteistyötä on tarvittaessa, mutta todella vähän. Voikukkia-ryhmän ja perhekliinikoiden kautta katsottiin olevan yhteistyötä, mutta se on vähäistä. Rauman nopean tuen perhetyöntekijöiden mukaan asiakkaan muuttaessa paikkakunnalta toiselle, voi sosiaalityöntekijä pyytää perhetyöntekijää mukaan siirtymävaiheeseen.

Kysyimme, konsultoivatko perhetyöntekijät toisiaan asiakastapauksissa. Rauman pitkäkestoisen perhetyön työntekijöiden mukaan konsultointi on päivittäistä ja tapahtuu työpareittain tai työryhmän kanssa. Nopean tuen perhetyön työntekijät kertoivat, että tarvittaessa tapauskohtaisesti. Porin kaupungin lastensuojelun perhetyön työntekijät kertoivat, että konsultoivat.

8.5 Työn tavoitteellisuus, suunnitelmallisuus, tulosten mittaaminen sekä työn kehittäminen

Jokainen haastateltava työryhmä kertoi, että työ on tavoitteellista ja suunnitelmallista. Porin lastensuojelun perhetyöntekijät kertoivat, että sosiaalityöntekijän kanssa suunnitellaan tavoitteet ensimmäisessä tapaamisessa ja kotikäynnit suunnitellaan ennalta. Tavoitteita tarkistetaan tasaisin väliajoin palavereissa. Tavoitteet ovat konkreettisia sekä myös laaja-alaisempia, kuten päihteettömyys. Rauman pitkäkestoisen perhetyön työntekijät kertoivat, että perhetyön sopimuksessa on aina tavoitteet ja niihin pääsemistä suunnitellaan. Alkupalaverissa on heidän mukaansa vaikea asettaa tavoitteita, sillä luottamuksen aikana tavoitteet kirkastuvat. Heidän mukaansa pieniä tavoitteita on vaikea asettaa moniongelmaisiin perheisiin. Päättävänä työlle on lastensuojelun tarpeen väheneminen ja poistuminen. Nopean tuen perhetyöntekijöiden mukaan tavoitteet työskentelylle on ja tavoitteet ohjaavat työskentelyä. Perheen kanssa työskentelylle asetetaan pieniä tavoitteita ja nopean tuen haastateltavat kertoivat, että asiakas saattaa itse ilmaista itselleen tärkeän tavoitteen. He kertoivat, että alkupalaverissa kysytään sosiaalityöntekijän huoli perheestä sekä kuullaan sosiaalityöntekijän näkemys ja tavoitteet työskentelylle. Tärkeänä pidettiin sitä, että saadaan tavoitteet. Työskentelyn alkaessa tavoitteita voi tulla lisää tai jo asetetut tavoitteet voivat osoittautua epärealistisiksi ja välipalaverissa tavoitteet tarkistetaan. Tavoitteet ovat asiakasperhekohtaisia.

Työn suunnittelusta Porin kaupungin lastensuojelun perhetyöntekijät kertoivat, että työskentely suunnitellaan perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa. Suunnittelussa huomioidaan myös lapsen näkemys tilanteesta ja se tapahtuu ensimmäisellä kotikäynnillä, jolloin perhe on mukana suunnittelussa. Rauman pitkäkestoisen perhetyön suunnittelusta haastateltavat kertoivat, että työskentely suunnitellaan perheen kanssa sekä työparit suunnittelevat keskenään työskentelyä. Nopean tuen perhetyöntekijät kertoivat suunnittelun alkavan jo lähetteen saapuessa, jolloin katsotaan perheen kanssa työskentelevät työntekijät. Asiakasperheen kanssa suunnitellaan työtä myös ja alkupalaverissa valitaan käytettävät työmuodot. Suunnitelmallisuus on mukana koko työskentelyn ajan sekä sosiaalityöntekijän että perheen kanssa.

Työn tulosten mittaamisesta kysyttäessä saatiin melko samanlaisia vastauksia. Porin haastateltavat kertoivat, että palautetta pyydetään perheiltä työn kehittämiseksi. Rauman nopean tuen haastateltavat kertoivat, että saavat paljon suullista palautetta kirjallisen palautteen lisäksi. Rauman pitkäkestoisen perhetyön haastateltavat kertoivat, että perhetyön sopimustakin voi pitää eräänlaisena mittarina, sillä siitä nähdään onko päästy tavoitteisiin. Asiakastytyväisyyskyselyä välipalaverissa voidaan myös pitää eräänlaisena oman toiminnan mittarina.

Haastateltavien mukaan työtä kehitetään. Rauman nopean tuen perhetyöntekijät kertoivat, että kehittämistä tarvittaisi enemmänkin yhteistyötahojen kanssa tehtävään työhön. Rauman pitkäkestoisen perhetyön työntekijät vastasivat, että työtä kehitetään eniten työryhmän kanssa. Porin lastensuojelun perhetyöntekijät olivat sitä mieltä, että yhteistyötahojen kanssa tehtävä kehitys on hitaampaa kuin omien käytäntöjen kehittäminen. Heidän mukaansa perustyö menee kaiken edelle, vaikka työn kehittäminen on myös tärkeää.

8.6 Kysymykset työmenetelmistä

Työmenetelmä määriteltiin eri tavoin. Porin lastensuojelun perhetyön ohjaajat kertoivat, että työmenetelmä on sellainen, joka on työskentelyssä mukana, kuten vanhemmuuden roolikartta ja erilaiset kortit. Työmenetelmien valintaan kerrottiin vaikuttavan myös työntekijän omat mieltymykset sen lisäksi, että menetelmä katsotaan sopivaksi perheeseen. Rauman nopean tuen perhetyöntekijät kertoivat kontrolloinnin, havainnoinnin, keskustelujen ja konkreettisen avun olevan myös työmenetelmiä. He kertoivat myös, että työmenetelmät ovat työn tukena, jotta päästäisiin tavoitteisiin asiakasperheen kanssa. Liittyminen ja luottamus nähtiin tärkeänä ja tuotiin esille, että liittymisessäkin voidaan käyttää työmenetelmiä. Pitkäkestoisen perhetyön työntekijät avasivat työmenetelmän eri tavalla. Toisen haastateltavan mielestä palaverikaavakkeessakin on työmenetelmä, kun taas toisen haastateltavan mielestä palaverit eivät ole työmenetelmä.

Työmenetelmistä esitimme tarkentavia kysymyksiä. Yksi kysymys käsitteli työmenetelmiä, jotka tiedetään olemassa oleviksi, muttei tule käytettyä. Porin kaupungin las-

tensuojelun perhetyöntekijät kertoivat, etteivät ole käyttäneet Valovoima-peliä. Rauman kaupungin pitkäkestoisen perhetyön haastateltavat vastasivat sellaisia menetelmiä olevan. Toinen haastateltava kertoi, ettei käytä erilaisia vahvuuskortteja, vaikka työryhmässä muut käyttävät niitä ansiokkaasta. Draama- ja teipping-menetelmät eivät olleet kummankaan haastateltavan käytössä, vaikka ovat varmasti hyviä menetelmiä. Rauman kaupungin nopean tuen perhetyöntekijöiden mukaan työmenetelmät valitaan asiakaskohtaisesti.

Tehokkaina menetelminä pidettiin Porissa vanhemmuuden roolikarttaa ja elämänjanaan. Raumalla pitkäkestoisen perhetyön haastateltavat pitivät perheinterventiota tehokkaimpana videoinnin lisäksi. Nopean tuen perhetyön haastateltavat toivat esille asiakaslähtöisyyden ja asiakkaan aidon kuuntelemisen.

Eniten käytettävistä työmenetelmistä Porin lastensuojelun perhetyön haastateltavat mainitsivat nallekortit, elämänjanaan, vanhemmuuden roolikartan sekä verkostokartan. Yksi haastateltava kertoi, että verkostokartan voi tehdä nuoren kanssa Internetissä. Nuorten kanssa kerrottiin käytettävän Mun Stoori-kortteja. Rauman pitkäkestoisen perhetyön haastateltavat kertoivat, että käyttävät eniten toiminnallisia menetelmiä nuorten kanssa ja vanhempien kanssa keskusteluja. Eniten käytettävät menetelmät ovat perhe- ja työntekijäkohtaisia. He mainitsivat käytettävistä työmenetelmistä myös sukupuutekniikan, videoavusteisen menetelmän sekä verkostokartat. He kertoivat, että luottamuksen saaminen on tärkeintä työn alkuvaiheessa. Rauman nopean tuen perhetyön haastateltavat nostivat esille sen, että menetelmät valitaan asiakaskohtaisesti siten, mikä menetelmä perheelle parhaiten sopii. Käytettäviä työmenetelmiä on paljon tarjolla. Lapsen ja vanhemman läsnäolo on tärkeää ja työmenetelmistä on hyötyä, kun ne osaa valita oikein. Nopean tuen perhetyön haastateltavat kertoivat myös, että joskus käytettiin paljon ajankäyttöympyrää, mutta tällä hetkellä paljon käytössä olevaa menetelmää eivät osanneet mainita. Verkostokarttaa pidettiin hyvänä menetelmänä, jota voidaan käyttää monessa yhteydessä.

Kysyimme työmenetelmien päivittämisestä sekä siitä, onko haastateltavien työuran aikana tullut uusia menetelmiä. Rauman nopean tuen perhetyön haastateltavat kertoivat, että työuran aikana on tullut uusia menetelmiä, joista osa jää paremmin osaksi työtä ja toiset eivät. Rauman pitkäkestoisen perhetyön haastateltavat kertoivat, että

kaikki tulleet työmenetelmät ovat tulleet uusina. Työmenetelmien tiedon päivittämisestä he kertoivat, että se on vähäistä. Porin lastensuojelun perhetyön haastattelussa nousi esille, että toisten uran aikana on tullut enemmän menetelmiä kuin toisten. Työmenetelmätiedon päivittämisestä he kertoivat, että se tapahtuu erilaisten koulutusten kautta.

8.7 Juuri valmistuneen ja kokeneemman työntekijän eroavaisuudet sekä työn palkitsevuus

Esitimme kysymyksen juuri valmistuneen ja kauemmin työtä tehneellä työntekijällä. Porin lastensuojelun haastateltavien mukaan kummassakin on hyvät puolensa, sillä uudet työntekijät tuovat uusia tuulia työelämään, kun taas kokemus tuo eräänlaista tietoa ja osaa toimia eri tavalla verkostoissa. Yksi haastateltava kertoi, että elämäkokemuksella on suuri merkitys eikä niinkään sillä, onko työntekijä vasta valmistunut. Työmenetelmien käytön eroista nousi Porin lastensuojelussa esille erilaisia mielipiteitä. Yksi haastateltava kertoi, että juuri valmistuneena hän oli innokas käyttämään erilaisia työmenetelmiä ja nyt ymmärtää, ettei aina tarvitse olla erityistä menetelmää mukana, jos tarve ei vaadi sitä. Toinen haastateltava kertoi, että käyttää menetelmiä persoonan apuvälineenä eikä sen enempää kuin juuri valmistuneenakaan. Työmenetelmiä käytetään asiakkaan ehdoilla ja asiakasta kunnioittaen. Rauman pitkäkestoisen perhetyön haastateltavat kertoivat, että kokemuksen kautta tulee eräänlaista vaistoa, tilannetajua sekä kokemusta perheen kotona työskentelyssä. Paineensietokyky sekä keskeneräisyyden sietäminen nousivat myös esille. Toinen Rauman pitkäkestoisen perhetyön haastateltava kertoi, että menetelmien käyttö riippuu paljon myös ihmisestä, sillä toiset ovat luontevampia ja osaavat ottaa tilanteesta kiinni. Rauman nopean tuen perhetyön haastateltavat nostivat esille sen, että erot eivät välttämättä ole suuria, vaan se on persoonakohtainen asia. He kertoivat vasta valmistuneen olevan ennakkoluulottomampi ja avoimempi sen lisäksi, että hänellä on tuoreet tiedot menetelmistä. Kokenut työntekijä jaksaa usein olla kärsivällisempi ja ohjaa uutta työntekijää käsittelemään asioita tunnetasollakin. Kokeneemman työntekijän kerrottiin sietävän eri tavalla tiettyä ahdistusta ja asioiden käsittely saattaa olla tietyllä tavalla helpompaa. Elämäkokemuksen kautta tulee ymmärrystä asiakasperheeseen

sekä tietynlaista suojaa omaa persoonaa kohtaan. He kertoivat, että juuri valmistunut ja kokeneempi työntekijä muodostavat hyvän työparin keskenään.

Kysyimme onko perhetyö haastateltavien mielestä palkitsevaa. Rauman nopean tuen perhetyön haastateltavat kertoivat, että palkitsevuus lähtee omasta itsestä eikä niinkään ulkopuolelta. Palkitsevuus nousee tilanteista, joissa perhe on saanut työskentelestä jotain. He kertoivat, että antavat palautetta työryhmissä sekä positiivista että rakentavampaa palautetta. Porin kaupungin lastensuojelun perhetyön haastateltavat olivat sitä mieltä, että palkitsevuus tulee löytää pienistä ja arkisista asioista. He kertoivat, että positiivisilla palautteilla jaksaa pitkälle. Palautteenantamista kerrottiin olevan työyhteisössä sekä asiakasperheissä puolin ja toisin. Rauman pitkäkestoisen perhetyön haastateltavat kertoivat, että perhetyössä pystyy auttamaan ihmisiä. He ovat saaneet positiivista palautetta vielä vuosienkin jälkeen ja kertoivat työn olevan palkitsevaa, mutta myös rankkaa.

8.8 Täydennyskoulutus ja perhetyön tulevaisuuden näkymät

Haastateltavat Porin lastensuojelun perhetyöstä kertoivat, että täydennyskoulutuspäivät täyttyvät. Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikkö on kerännyt koulutustoi-veita ja Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikön psykologi on pitänyt koulutuk-sia. Rauman pitkäkestoisen perhetyön haastateltavat kertoivat, että heidän työyhteisönsä on koulutusmyönteinen. Heidän mukaansa kouluttautuminen on työntekijästä kiinni heidän työyhteisössään. Rauman nopean tuen perhetyön haastateltavat kertoivat osallistuvansa täydennyskoulutuksiin, joita on tarjolla sekä pakollisia että vapaaehtoisia. He kertoivat koulutusvaateen täyttyvän ja koulutuksia olevan tarjolla todella paljon.

Perhetyön tulevaisuuden näkymistä Porin lastensuojelun haastateltavat kertoivat, että tarve on kasvava, koska se on edullisempi työmuoto kuin sijoitus. Perhetyön tarpeen on vastattava ja kannateltavien perheiden määrä on lisääntynyt. Perhetyö nähtiin olevan sidoksissa yhteiskunnallisissa muutoksissa, kuten irtisanomisissa. Rauman pitkäkestoisen perhetyön haastateltavat näkivät tarvetta olevan tulevaisuudessakin. Perheitä on jonossa koko ajan, joten perhetyötä tarvitaan. Nopean tuen perhetyönte-

kijät kertoivat, että tarve on lisääntyvää myös matalan kynnyksen palveluissa kuin myös lastensuojelun perhetyössä.

8.9 Tutkimustulokset tutkimusongelmien näkökulmasta

8.9.1 Ehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön välinen yhteistyö ja niiden eroavaisuudet

Yhteistyö ehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön välillä koettiin olevan vähäistä jokaisessa haastateltavassa työryhmässä. Yhteistyötä katsottiin olevan tarvittaessa esimerkiksi asiakkaan siirtyessä ehkäisevästä perhetyöstä lastensuojelun perhetyön asiakkaaksi. Vertaisryhmiin ja yhteisiin koulutuksiin osallistuminen nähtiin eräänlaisena yhteistyönä perhetyön muotojen välillä.

Haastateltavilla oli käsitys ehkäisevästä perhetyöstä. Suurimmaksi eroavaisuudeksi ehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön välille nousi lastensuojeluasiakkuus. Lisäksi lastensuojelulaki on perustana lastensuojelun perhetyölle. Ehkäisevä perhetyö nähtiin perustason työnä.

”Ennaltaehkäisevässä pyritään, ettei lapsen kasvu ja kehitys vaarantuisi, meidän asiakkuuksissa se on jo tapahtunut.”

Teoriassa ehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön eroiksi nousivat samat asiat kuin haastatteluistakin. Ehkäisevää perhetyötä on tarjolla eri tavalla kuin lastensuojelun perhetyötä, sillä ehkäisevää perhetyötä tarjoavia palveluita ovat muun muassa neuvolat, päiväkodit, koulut ja järjestöt eikä lastensuojeluasiakkuutta asiakasperheeltä tarvita, tai lähetettä sosiaalityöntekijältä, kun taas lastensuojelun perhetyötä on saatavilla vain sosiaalityöntekijän läheteellä.

8.9.2 Lastensuojelun perhetyössä käytettävät työmenetelmät

Haastatteluun osallistuneen määrittivät työmenetelmän sellaiseksi menetelmäksi, jota perheen kanssa käytetään. Kaikissa haastatteluissa nostettiin esille se, että perhe-

työ on lastensuojelun avohuollon työmenetelmä. Porin lastensuojelun perhetyön yksikön haastateltavat näkivät työmenetelmän sellaisena, jota käytetään asiakasperheen kanssa työskentelyssä.

”Tärkein työväline on se oma persoona. Tätä työtä tehdään sillä.”

”Ei ole yhtä roolia, vaan hypätään siihen rooliin, jonka se perhe tarvitsee sillä hetkellä.”

Rauman kaupungin lastensuojelun perhetyöntekijöiden näkemykset työmenetelmistä vaihtelivat. Haastatteluissa nostettiin esille liittymisen ja luottamuksen tärkeys ennen työmenetelmiä, mutta työmenetelmiä voidaan käyttää myös liittymisen ja luottamuksen luomisen vaiheissa. Työmenetelminä nähtiin kehitettyjen menetelmien lisäksi muun muassa konkreettinen apu, kuunteleminen ja havainnointi sekä tavallaan perhetyön palaverissa käytettävät lomakkeet.

”Sitte sen työn tukena on ne menetelmät mitä on kehitetty eri paikoissa, mitä me voidaan käyttää.”

Kaikissa haastattelutilanteissa käytettävän työmenetelmän valintaan kerrottiin vaikuttavan asiakasperheen sekä työntekijän vahvuudet. Työmenetelmien laajaa kirjoa tuotiin esille ja samalla ilmeni menetelmiä, joita jotkut haastateltavat eivät ole käyttäneet, kuten Valovoimapeli ja draama- sekä teipping-menetelmät.

”Samaan tulokseen voi päästä hyvin monenlaisin keinoin. Tärkein on, et työntekijällä on sellanen olo, et se tietää mitä se tekee ja se on sinut sen kans.”

”Valintaan vaikuttaa myös työntekijän omat mieltymykset. Sen lisäksi, että se katsotaan sopivaksi siihen perheeseen.”

Työmenetelmien tehokkuus koettiin Raumalla asiakaskohtaiseksi ja toinen työryhmistä nosti erityisesti esille perheintervention sekä videoinnin. Porissa todettiin elämänjanan ja vanhemmuuden roolikartan olevan tehokkaita.

”Varmaan vanhemmuuden roolikartta. Elämänjana on sellanen, joka avaa niin paljon.”

Haastattelussa nostettiin vahvasti esille asiakkaan ja työntekijän välistä vuorovaikutus- ja luottamussuhdetta. Kävi ilmi, että liittymiseen ja luottamuksen saamiseen käytetään aikaa, jonka jälkeen voidaan alkaa työstää asiakasperheen kanssa niitä asioita, joista ollaan huolissaan.

”Se on kuitenkin se asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus ja se mitä siin tapahtuu. Se dialogi. Menetelmillä ei ole virkaa, jos muuten ei se vuorovaikutus toimi.”

8.9.3 Perhetyö teoriassa ja käytännössä

”Koulu antaa sul sen nimikkeen, mut kyl se oppi täältä tulee.”

Haastattelussa ei ollut kysymystä suoraan tähän tutkimusongelmaan, mutta asia tuli esille kysyttäessä vasta valmistuneen ja kokeneemman perhetyöntekijän eroja. Molempien kaupunkien haastattelussa kävi ilmi, että perhetyön perusteet saadaan koulusta, mutta itse työtä opetellaan työelämässä.

”Mun mielestä perhetyöhön ei perhetyöntekijöitä mistään valmistu vaan se kokemus pitää saada jostain muualta ja sitten tullaan tänne sitä opettelemaan.”

8.10 Yhteenveto tutkimustuloksista

Haastateltavilla oli paljon erityisosaamista pohjakoulutuksensa lisäksi sekä erilaisia lyhyempiä ja pidempiä koulutuksia kuten eläinavusteinen valmentajakoulutus, perhekliinikon koulutus, ratkaisukeskeisen perhetyön koulutus, varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen perustason työssä sekä perhekoulu.

Haastateltavilla oli tietoutta ehkäisevästä perhetyöstä ja paljon yhteistyötä eri viranomaistahojen kanssa. Vähemmän yhteistyötä kerrottiin olevan muiden kaupunkien

perhetyöntekijöiden ja ehkäisevän perhetyön kanssa, vaikka yhteistyötä tarvittaessa kerrottiin olevan.

Perhetyön kerrottiin olevan tavoitteellista ja suunnitelmallista. Sosiaalityöntekijän lähetteellä perhetyön asiakkaaksi tulevilla asiakasperheillä on jokaisella omat tavoitteensa, jotka voivat olla pieniä konkreettisia tavoitteita tai suurempia ja laajempia tavoitteita. Tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus ovat perhetyössä mukana koko työskentelyn ajan.

Työn tuloksia mitataan asiakaspalautteen avulla sekä palautetta voidaan käyttää työn kehittämiseksi. Työtä kerrottiin kehitettävän työryhmän ja yhteistyötahojen kanssa. Haastatteluissa ilmeni myös, että yhteistyötahojen kanssa tehtävää yhteistyötä tuli kehittää lisää, mutta se on hidastempoisempaa kuin oman työryhmän sisällä tapahtuva kehitys.

Työmenetelmää määriteltiin monin eri tavoin. Työmenetelmänä pidetään sellaisia menetelmiä, jotka ovat työskentelyssä mukana sen tukena, jotta päästäisiin tavoitteisiin sekä kuuntelemista, kontrollointia ja havainnointia keskusteluineen pidettiin työmenetelminä. Työmenetelmiä avattiin myös siten, että palaverit eivät ole työmenetelmä. Työmenetelmien valintaan kerrottiin vaikuttavan työntekijän vahvuudet ja mieltymykset sen lisäksi, että menetelmä katsotaan perheeseen sopivaksi.

Haastattelujen kautta selvisi, ettei kaikkia valmiita työmenetelmiä tule välttämättä käytettyä. Työmenetelmän käyttö vaatii työmenetelmän hallitsemista sekä tavoitteellisuutta. Persoonan kerrottiin vaikuttavan työmenetelmien käyttöön, sillä kaikki menetelmät eivät sovi kaikille perheille tai kaikille työntekijöille. Tehokkaana menetelmänä pidettiin perheinterventiota, vanhemmuuden roolikarttaa sekä elämänjanaa, mutta menetelmiä tulee jokaisessa tapauksessa käyttää asiakaslähtöisesti. Eniten käytettyjä menetelmiä kerrottiin olevan nallekortit, elämänjana, vanhemmuuden roolikartta, verkostokartta, toiminnalliset menetelmät ja keskustelut. Esille nostettiin myös se, että menetelmiä on tarjolla paljon, mutta yksi tärkeimmistä asioista työskentelyssä on lapsen ja vanhemman aito kohtaaminen tilanteessa.

Vastavalmistuneen ja kokeneemman työntekijän välisiä eroja kuvailtiin eri tavoin. Esille nousivat persoonallisuuden ja elämäkokemuksen merkitys perhetyönohjaajan työssä sekä eräänlaisen tilannetajun vahvistuminen työkokemuksen myötä. Perhetyönohjaajan käytännön opit saadaan paremmin käytännön työstä, mutta koulutuksen kautta saadaan perustiedot perhetyöstä.

Työn palkitsevuuden kerrottiin koostuvan saadusta palautteesta, pienistä arkisista onnistumisista sekä omasta itsestä. Julkisuuteen lastensuojelun perhetyö joutuu usein negatiivisten uutisten kautta, joten ulkopuolelta tulevaa palkitsevuutta nähtiin sen vuoksi olevan vähemmän. Omat onnistumisen kokemukset ja asiakasperheen eteenpäin pääseminen ovat palkitsevuutta käytännön työstä.

Perhetyön tulevaisuus nähtiin siten, että perhetyötä tarvitaan myös tulevaisuudessa. Yhteiskunnallisten muutosten katsottiin olevan välittömässä yhteydessä perheiden avun tarpeeseen. Esille nousi myös se, että sijoitukset ja uusien lastensuojelulaitosten rakentaminen maksavat enemmän kuin avohuollon tukitoimena toteutettava perhetyö. Esille nostettiin myös se, että tarvetta on myös matalan kynnyksen palveluille kuten ehkäisevälle perhetyölle tai kotipalvelulle.

Haastatteluissa kävi ilmi, että perhetyöntekijät käyttävät samoja työmenetelmiä sekä Porissa että Raumalla. Työntekijöiden käsitykset työmenetelmistä olivat henkilökohtaisia ja käsityksemme mukaan myös työntekijän käymät koulutukset vaikuttivat käsityksiin työmenetelmistä.

Käsityksemme mukaan lastensuojelun perhetyötä tehdään omalla persoonalla, omassa työyhteisössä. Lastensuojelulaki ja asiakasperheen lastensuojeluasiakkuus nousivat esille ja painottuivat jokaisessa haastattelussa. Käsityksemme ehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön eroavaisuuksista kirkastui parhaiten työntekijöiden näkemysten avulla.

9 POHDINTA

Oma työskentelymme sai eräänlaista voimaantumista vasta keväällä 2013. Koko opinnäytetyöprosessin aikana mielipiteet opinnäytetyön valmistumisesta heittelivät kevään 2013 ja syksyn 2013 välillä.

Saimme positiivista palautetta haastattelutilanteista. Esille nousivat hyvät kysymykset, sujuva yhteistyö meidän välillä sekä kuuntelutaitoisuus. Palaute antoi meille lisää voimavaroja litterointia ja tulkintaa varten sekä herätti ajatuksen ammatillisesta kasvusta opintojen aikana. Opinnäytetyöprosessi on kasvattanut meitä ammatillisesti ja lisännyt tietoisuutta perhetyöstä, sillä sitä ei opetettu meille opintojen aikana erillisenä opintojaksona.

Miettiessämme tutkimuksemme tutkimustehtäviä ja – ongelmia koemme, että saimme vastauksen niihin asioihin, joita tutkimme. Tutkimus ei ole yleistettävissä muihin kaupunkeihin tai niiden lastensuojelun perhetyöhön tai sen tekijöihin. Tutkimusta voidaan tarkastella vain Rauman tai Porin lastensuojelun perhetyön näkökulmasta.

Tutkimuksen luotettavuus perustuu myös haastattelumateriaalin oikeanlaiseen tuhoamiseen sekä tutkimustulosten tarkistuttamiseen. Lähetimme tulokset haastateltaville luettavaksi ennen opinnäytetyömme julkaisua. Tutkimuksen eettisyys näkyy siinä, ettemme ole julkaisseet tutkimukseen osallistuneiden perhetyöntekijöiden nimiä tai sukupuolia. Emme ole myöskään yksilöineet perhetyöntekijöitä vaan tarkastelleet heitä kaupungeittain.

Jatkotutkimuksia ajatellen aihetta voisi työstää myös eri kaupungeissa ja kysellä erilaisia näkemyksiä työmenetelmistä. Tutkimuksen voisi toteuttaa kyselytutkimuksena, jolloin tutkimusote voisi olla laajempi ja kysymykset kohdistuneita eri tavalla työmenetelmiin ja niiden käyttöön.

Koko opinnäytetyöprosessia ajatellen huomasimme, että tekisimme toisin monia asioita tutkimukssamme. Miettisimme haastattelukysymyksiä tarkemmin ja orientoisimme haastattelutilanteisiin eri tavalla. Aloittaisimme todellisen työskentelypro-

sessin aikaisemmin ja työskentelyn tahti voisi olla tiiviimpi. Yhteistyömme toimi, mutta koemme työnjaon sekavana, joten se olisi voinut olla selkeämpi. Teoriaosuu-
den rakentamisen olisi voinut tehdä tiiviimmässä ajassa samoin kuin tutkimuslupa-
asiat ja haastattelurungon kokoamisen.

LÄHTEET

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.

Jämsä, J. 2008. Sateenkaariperheet ja hyvinvointi – Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi: perhetyön arkea. Edita.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi: perhetyön arkea. Uudistettu painos. Edita.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. 1983. L 8.4.1983/361 muutoksineen.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista. 2005. L 29.4.2005/272 muutoksineen.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 2000. L 22.9.2000/812 muutoksineen.

Lastensuojelulaki. 2007. L 13.4.2007/417 muutoksineen.

Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut. Viitattu 16.1.2013. <http://www.mll.fi/>

Nopean tuen perhetyön esite. Viitattu 29.3.2013. http://www.rauma.fi/sosiaali-ja_terveyspalvelut/Sosiaalipalvelut/Lapsiperheet/perhetukikeskus/Nopean%20tuen%20perhety%C3%B6_2012.pdf

Porin evankelis-luterilainen seurakuntayhtymän www-sivut. Viitattu 25.1.2013. <http://www.porievl.fi/>

Porin kaupungin www-sivut. Viitattu 8.4.2013. <http://www.pori.fi>

Porin kaupungin www-sivut; Jatkohankkeen loppuraportti. Viitattu 14.4.2013. <http://www.pori.fi/perusturva/sosiaalijaperhe/satakunnanlastensuojelunkehittamisyksikko/jatkohankkeenloppuraportti.html>

Rauman kaupungin www-sivut. Viitattu 29.3.2013. <http://www.rauma.fi>

Rauman kaupungin lastensuojelun avotyön esite. Viitattu 29.3.2013. http://www.rauma.fi/sosiaali-ja_terveyspalvelut/Sosiaalipalvelut/Lapsiperheet/perhetukikeskus/Lastensuojelun_avoty%C3%B6_2012.pdf

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.

Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön www-sivut. Viitattu 29.3.2013

Sosiaaliportin www-sivut. Viitattu 28.6.2012 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/perhetyontekija/#otsikko2>

Sosiaaliportin www-sivut. Viitattu 18.3.2013. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/

Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut. Viitattu 29.3.2013. <http://www.stm.fi>

Sosiaali- ja terveysministeriön tehtäväarakennesuositus Sosiaalihuollon henkilöstöstä. Viitattu 1.5.2013.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3685.pdf&title=Sosiaalihuollon_ammattillisen_henkiloston_tehtavarakennesuositus_fi.pdf

Soswebin www-sivut. Viitattu 30.4.2013.

<http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/sivut/tyomenetelma.htm>.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon www-sivut. Viitattu 25.1.2013. <http://evl.fi/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut . Viitattu 24.4.2013.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/lasten_sosiaalipalvelut/lastensuojelu

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut . Viitattu 24.4.2013.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/johdon_tueksi/miten_arvioida_kustannusvaikuttavuuden_arviointi/lastensuojelu/kokonaiskustannukset

Tilastokeskuksen www-sivut. Viitattu 28.6.2012.

<http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>

Tilastokeskuksen www-sivut. Viitattu 22.4.2013.

http://www.stat.fi/til/perh/2010/02/perh_2010_02_2011-11-30_kat_001_fi.html

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten suun terveydenhuollosta. 2011. A 6.4.2011/338.

Valviran www-sivut. Viitattu 8.4.2013. <http://www.valvira.fi>

Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivenen, R. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä: menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Vuorikivi, H. Perhetyö Satakunnassa. Perhetyön organisoituminen Satakunnan kunnissa ja valtakunnallinen katsaus perhetyön hankkeisiin. 22.6.2012. Viitattu 1.5.2013.

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Koulutuksesi?
2. Kauanko olet työskennellyt sosiaalialalla?
 - a. Kuinka pitkään siitä olet työskennellyt perhetyössä?
3. Montako perhetyöntekijää lastensuojelun perhetyössä työskentelee (teidän yksikössänne)?
 - a. Onko perhetyöntekijöillä erityisosaamista tai vastuualueita?
4. Miten työskentely on kuvattu prosessikaaviossa?
5. Täytyvätkö määräajat/Pitävätkö määräajat?
6. Tiedättekö paljon ehkäisevästä perhetyöstä ja sen työmuodoista (tarkoitamme perhetyötä, jossa ei asiakasperheellä ole lastensuojeluasiakkuutta)?
 - a. Mikä on käsityksenne ehkäisevästä perhetyöstä?
 - b. Millä tavalla lastensuojelun perhetyö ja ehkäisevä perhetyö mielestänne eroavat?
7. Teettekö yhteistyötä ehkäisevän perhetyön kanssa?
 - a. Jos teette, kuinka tiivistä yhteistyö on?
 - b. Minkälaista yhteistyö on?
8. Teettekö paljon yhteistyötä eri viranomaistahojen kanssa?
 - a. Minkä viranomaistahon kanssa teette eniten/tiiviimmin yhteistyötä?
 - b. Minkälaista yhteistyö on?
9. Onko teillä säännöllisesti yhteistyö-/viranomaistahojen kanssa palaveria (asiakastapausten tiimoilta, toiminnan kehittämisen kannalta, yhteistyön kannalta)?
10. Teettekö yhteistyötä muiden kaupunkien lastensuojelun perhetyöntekijöiden kanssa?
 - a. Onko teillä säännöllisesti yhteisiä koulutuspäiviä, palaveria yms.?
11. Konsultoivatko perhetyöntekijät toisiaan asiakastapauksissa (Esimerkiksi tilanne, jossa asiakasperheen työntekijät vaihtuvat)?
 - a. Tuleeko tällaisia tapauksia usein?
12. Kuinka tavoitteellista ja suunnitelmallista työnne on?
 - a. Minkälaisia tavoitteita työllenne on asetettu?
 - b. Miten suunnittelette työtänne/Miten työnne on suunniteltu?
 - i. Kuka suunnittelee?
 - ii. Miten suunnitellaan?
 - iii. Milloin suunnitellaan?

13. Mitataanko työnne tuloksia?
 - a. Miten tuloksia mitataan?
14. Kehitetäänkö työtänne mielestänne riittävästi?
15. Miten määrittelette työmenetelmät (Pidättekö palavereja/haastatteluita työmenetelminä?)
16. Millaisia työmenetelmiä käytätte?
 - a. Miten valitsette käytettävät menetelmät?
17. Paljonko työmenetelmiä käytetään asiakastilanteissa ja yleisesti työsänne?
18. Onko havaittavissa joitain työmenetelmiä, joita tulisi käytettyä enemmän?
19. Onko jotain menetelmää, jonka koette muita tehokkaammaksi?
20. Päivitättekö usein tietojanne työmenetelmistä?
 - a. Miten päivitätte tietojanne työmenetelmistä?
21. Onko työuranne (perhetyössä) aikana tullut uusia käytettäviä työmenetelmiä?
22. Onko mielestänne havaittavissa suuria eroavaisuuksia vasta valmistuneella ja pitkään työtä tehneellä työntekijällä;
 - a. Heidän työotteessaan?
 - b. Menetelmien käytössä?
 - c. Yleisesti asiakastilanteissa?
23. Järjestetäänkö täydennyskoulutuspäiviä perhetyöntekijöille usein?
 - a. Osallistutteko täydennyskoulutukseen?
24. Onko työnne palkitsevaa?
 - a. Mikä siinä on palkitsevinta?
25. Miten näette perhetyön tulevaisuuden?
 - a. Onko lisääntyvää perhetyön tarvetta?